'પરિશિષ્ટ વિભાગ'

(પરિશિષ્ટ ૧)

સ્વામી બ્રહ્માનંદ-વિદ્વાનોની નજરે

(૧) "xxx About eight thousand miscellaneous padas besides other works nine in number, is said to have been his literary output. His forte was preacting (उपदेश) and for driving his preacting home; he has used a number of illustrations and instances which show his marvellous grasp and knowledge of social problems manners and customs. His power over words, the content of his vocabulary is such that the very reading of his verses produces in the reader an indefinable emotion of pleasure and satisfaction xxx".

(Mile stotes in Gujarati literatute.
Page No. 267)

(૧)—દી. બ. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી
એમ. એ. એલ. એલ. બી.

(૨) "His verses have an easy flow and fine clear imagery."

(Selection from classical Gujarati literature Vol. III Page No. 374)

(૨)—મિ. જે. એસ. તારાપોરવાલા
બી. એ. પી. એચ. ડી. બાર-એટ-લૉ.

(૩) "In beauty of language, Brahmanand Surpasses all his contemporaries except Dayaram xxx".

(Gnjarat & its literature P. No. 268)

(૩)—K. M. Munshi

(૪) "તેણે ગુજરાતી ભાષામાં પદ તથા ગરબીઓ રચેલી છે. હિન્દુસ્તાની ભાષામાં પણ ગાયનમાં ગાવાના પદ રચેલાં છે. સઘળાં મળીને પદ ૮૦૦૦ છે તથા ધર્મવંશપ્રકાશ, સુમતિપ્રકાશ, ધિરજાખ્યાન બ્રહ્મવિલાસ વગેરે મોટા મોટા ગ્રન્થો હિન્દુતાની ભાષામાં રચેલાં છે. તેમાં મોતીદામ ભુજંગી નારાચ, ઉધોર સવૈયા કવિત, કુંડળિયા, છપય વગેરે તરેહ તરેહ જાતના છંદો રચેલા છે તે સિવાય છુટક ઝુલણા, ચર્ચરી, અમૃતધ્વની, રેણકી છંદ વગેરે ઝડઝમકવાળા રચેલા છે જેની કવિતાથી સ્વામિ-નારાયણ ઘણાં રંજન થતા હતા. તે સરોદો સતાર સારી રીતે બજાવી જાણતા હતા તેનો સ્વભાવ રમુજી હતો શરીર પુષ્ટ હતું ૦૦૦ તેની હું શીરીનાં વખાણ હજુ સુધી લોકો કરે છે કોઇનું મન ગમે તેવું ઉદાસ હોય પણ તેનું મન ખુશી કરવાની એ કવિમાં શકિત હતી અને તતકાળ કાવ્ય કરવાની શકિત પણ તેનામાં હતી."

('બુદ્ધિ પ્રકાશ'નો ફેબ્રુઆરી ૧૮૬૩નો અંક ૨ પાનાને ૩૨)

(કવીશ્વર દલપતરામ)

સ્વામી બ્રહ્માનંદ

"તેમના લખાણોમાં ઉપદેશનું અંગ પ્રધાન છે જેમ મુકતાનંદસ્વામી જ્ઞાનીકવિ, નિષ્કુળાનંદસ્વામી વૈરાગ્યવાન કવિ અને પ્રેમાનંદ-પ્રેમી પ્રેમુ, નીસ્ત કવિ હતા તેમ સ્વામી ઉપદેશક કવિ હતા. તેમના કાવ્યોમાં તેમના હૃદયનો જુંષ્સો, ઉદ્ગારનો ઠોક ભાષાનું ગૌરવ અને શ્રોતાના મન ઉપર સચોટ છાપ મારનારી ઝુંડઝમકવાળી પદે પદે રણકા કરતી રચનાવાળી કવિતા મન આકર્ષે છે. અખાએ જેવા ઠોક નિડરતાથી વેદાન્તના વિષયમાં અને તે સમયના સાંપ્રદાયિક શિક્ષણો ઉપર માર્યા છે તેવા ઠોક સ્વામીએ વહેવારમાં ચતુરાઈ બતાવવા, સંસારને અષ્ટસિદ્ધિ અને નવનિધિ માનનારા જડવાદની પોલ ઉપાસકોને પોતાની ભભકતી અને તેજી અશ્વની માફક કુદકા મારતી બાનીમાં. માર્યા છે, આજે પણ તેમના ચંદ્રાવળા અને ઝૂલના છંદો તથા છપાઓ અને કડીઓ અનેક વેરાગી બાવાઓ અને ઉપદેશકો તેમના જ નામે કે કેટલીક વખત નામ ફેરવીને પણ વાપરતા દૃષ્ટિએ પડે છે. ૦૦૦૦ શૂરવીરના અંગનો ઉપદેશ તો સ્વામીનો જ કહી શકીએ એવા ઉતેજીત કરનારા હૃદયને બળવાન બનાવીને જોમથી ડોલાવનારા તેમના પ્રવાહમાં હવે સ્નાન કરીશું "હરિજન સાચારે, જે ઉરમાં હિંમત રાખે." (એ ચારે પદો લેખકે ઉતાર્યા છે)

ગુજરાતી ભાષા પરનો તેમનો કાબુ પણ આમાં સહેજે જણાઇ આવે છે. હિન્દની પડતીના અંધારા કાળમાં આર્યપ્રજાના બ્રાહ્મણોમાં બ્રાહ્મણત્વને ટકાવી રાખનાર, ક્ષત્રિયજનોના ક્ષાત્ર તેજને ઝળકતો બનાવી નિરંતર શૂરાતનના અગ્નિને પ્રજ્વલ્લ રાખનાર, વૈશ્યોને પોતાના શબ્દ ઉપર મસ્ત રહેવાને ટકોરનાર 'વેદનું વચન ને વાણીઆનો બોલ' એ કહેવતને જન્મ મળે તેવા વ્યવહારમાં બનાવીને સત્ય વચની પણાનો ગુણ વ્યાપારી વર્ગમાં પણ દૃઢ કરાવનાર ટુંકમાં ત્રણે ધર્મોનું તેવા કાળમાં પણ રક્ષણ કરી તેને જોસભેર જીવતો રાખનાર સરજાયેલાનું માન જો કોઇને પણ ઘટે તેમ હોય તો તે તે કાળના ભાટ, ચારણ બારોટ અને સ્ત્રીવર્ગને જ ઘટી શકે છે. આમ દેશોધ્ધારમાં ભાગ લેનારી ચારણ જ્ઞાતિના એવા, પોતાના ગુરૂ ઉપરની શ્રદ્ધા અને અડગ નિશ્ચયથી અંતર જેનું પ્રકાશી રહેલું છે એવા, જે સત્ય પોતાને જડ્યું છે તે બીજા સર્વને જણાવવાનો પોતાનો ધર્મ છે એવું માનનાર એવા, જેની હૃદયવીણાના તારે તાર ઝણઝણી ઉઠીને આલાપ કરી રહેલા છે એવા આ સ્વામીના શુરવીરપણાના અંગના પૂરાવાર્થે તેમજ ગુજરાતી ભાષા ઉપરનો તેમનો કાબુ પ્રત્યક્ષ થતો હોવાથી તે દર્શાવવા માટે પણ, વધુ ઉતારા આપવાની જરૂર હું જોતો નથી. તેમના પદોમાં દોહાઓ, સોરઠા, ચોપાઇઓ, અને જુદા જુદા છંદોમાં પિંગળના નિયમો ઘણી સારી રીતે પળાયેલા દેખાય છે. પ્રેમાનંદસ્વામીના પદો જેમ ગાનારને માટે અત્યુત્તમ છે તેમ જ સ્વામીના પદો કાવ્યશાસ્ત્રના નિયમોના અનુસરણ માટે શ્રેષ્ઠ છે."

(ગુજરાતી સાહિત્ય મધ્ય કાલનો પ્રવાહ પાના નં. ૨૩૯ થી ૨૪૮)

(કનૈયાલાલ માણેકલાલ મુનશી)

"૦૦૦ અશાંતિ અને નિર્વેદનું વાતા વરણ હવે હળવું થવા લાગેલું એટલે (૫) પ્રેમસખિ તથા બ્રહ્માનંદ સરખાના ભાવોન્મની અંતરમાંથી પ્રગટેલો વૈરાગ્ય શુષ્ક નહીં પણ રસભીનો બની રહ્યો આખા મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં આ ઘટનાની જોડી નથી એમ સ્વીકાર્યા વિના ચાલે તેમ નથી." સાહિત્ય દર્શન પાને ૧૦૬)

(શ્રી વિજયરાય વૈદ્ય)

(૬) " ૦૦૦ શ્રી સ્વામીનારાયણે આખા ગુજરાત પર પણ ખરેખર મોટો જ ઉપકાર કર્યો છે અને તે પંથના લેખકોએ પણ ભક્તિને ખરા

સ્વરૂપમાં રાખવાના અને વૈરાગ્યની ખરી સમજ આપવાના પ્રશંસનીય પ્રયાસો કર્યા છે, ૦૦૦ 'આ તનરંગ પતંગ સરીખો જાતાં વાર ન લાગેજી' આ લખનાર બ્રહ્માનંદે બોધ અને શૃંગારનાં ઘણાં પદો લખ્યાં છે. તે અસરકારક દૃષ્ટાન્તો શોધવામાં અને લોકોને પોતાના બોધથી ઘટતી સમજુતી આપવામાં સારી સફળતા મેળવી શકયા છે. તેના ઘણાં પદો એકત્ર કરી એક ગ્રન્થરૂપે પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે એ બતાવી આપે છે કે તેના ભકતો પણ ઘણા છે અને તેણે લોકપ્રિયતા પણ સારી મેળવી છે."

(સાહિત્ય પ્રવેશિકા પાના નં. ૬૧)

શ્રી હીંમતલાલ ગણેશજી અંજારીયા એમ. એ. એલ એલ બી

(૭) " ગંભીર ને શાંત જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનનાં તત્વોમય, માતાની પ્રમાણે સમજાવીને ઉપદેશ આપનારી મુકતમુનિની વાણી રોમે રોમમાં ઉત્સાહ અને શૌર્ય પ્રેરનારી બ્રહ્મમુનિની ઉકિત હૃદયને હચમચાવી રડાવનારી તથા હસાવનારી શુદ્ધ નિઃસ્વાર્થ પ્રેમભકિતને પોષનારા પ્રેમસખિનાં ગુંજન અને લલકારોઆ, જગત ઉપરથી મને હઠાવી તીવ્ર દૃઢ અને શુંદ્ધ સાત્વિક વૈરાગ્યને હૃદયમાં સ્થાયી કરનાર વૈરાગ્યમુર્તિ નિષ્કુળાનંદનાં તથા દેવાનન્દ અને મંજુકેશાનંદનાં પદો, ચાબખા અને સાખીઓ આજે પણ શ્રોતા વકતા અને વાચકના મન ઉપર તેવી જ અસર કરે છે અને એને જ લીધે તે ભાષાના સાહિત્યમાં જુદુ સ્થાન મેળવે છે અને ત્યાં ટકી રહે છે."

(મધ્યકાલનો સાહિત્યપ્રવાહ સાહિત્ય સંસદ પૃ. ૨૨૪)

(સ્વ શ્રી ઈ, ઇ, મશરૂવાળા)

(૮) " ૦૦૦ જ્ઞાના શ્રયીઓ અખો, ધીરો અને બ્રહ્માનંદ જેવામાં અનુભવાતી બ્રહ્મનીછોળ કે બ્રહ્મઝંકાર પણ એ જ સાહિત્યની ચિરનીન સંસ્કારોદ્બોધક સિદ્ધિઓ છે. ૦૦૦"

(ગુજરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા પાના નં ૩૦)

(શ્રી વિજયરાય વૈદ્ય)

સ્વરૂપમાં રાખવાના અને વૈરાગ્યની ખરી સમજ આપવાના પ્રશંસનીય પ્રયાસો કર્યા છે, ૦૦૦ 'આ તનરંગ પતંગ સરીખો જાતાં વાર ન લાગેજી' આ લખનાર બ્રહ્માનંદે બોધ અને શૃંગારનાં ઘણાં પદો લખ્યાં છે. તે અસરકારક દૃષ્ટાન્તો શોધવામાં અને લોકોને પોતાના બોધથી ઘટતી સમજુતી આપવામાં સારી સફળતા મેળવી શકયા છે. તેના ઘણાં પદો એકત્ર કરી એક ગ્રન્થરૂપે પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે એ બતાવી આપે છે કે તેના ભકતો પણ ઘણા છે અને તેણે લોકપ્રિયતા પણ સારી મેળવી છે."

(સાહિત્ય પ્રવેશિકા પાના નં. ૬૧)

શ્રી હીંમતલાલ ગણેશજી અંજારીયા એમ. એ. એલ એલ બી

(૭) " ગંભીર ને શાંત જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનનાં તત્વોમય, માતાની પ્રમાણે સમજાવીને ઉપદેશ આપનારી મુકતમુનિની વાણી રોમે રોમમાં ઉત્સાહ અને શૌર્ય પ્રેરનારી બ્રહ્મમુનિની ઉકિત હૃદયને હચમચાવી રડાવનારી તથા હસાવનારી શુદ્ધ નિઃસ્વાર્થ પ્રેમભકિતને પોષનારા પ્રેમસખિનાં ગુંજન અને લલકારોઆ, જગત ઉપરથી મને હઠાવી તીવ્ર દૃઢ અને શુંદ્ધ સાત્વિક વૈરાગ્યને હૃદયમાં સ્થાયી કરનાર વૈરાગ્યમુર્તિ નિષ્કુળાનંદનાં તથા દેવાનન્દ અને મંજુકેશાનંદનાં પદો, ચાબખા અને સાખીઓ આજે પણ શ્રોતા વકતા અને વાચકના મન ઉપર તેવી જ અસર કરે છે અને એને જ લીધે તે ભાષાના સાહિત્યમાં જુદુ સ્થાન મેળવે છે અને ત્યાં ટકી રહે છે."

(મધ્યકાલનો સાહિત્યપ્રવાહ સાહિત્ય સંસદ પૃ. ૨૨૪)

(સ્વ શ્રી ઈ, ઇ, મશરૂવાળા)

(૮) " ૦૦૦ જ્ઞાના શ્રયીઓ અખો, ધીરો અને બ્રહ્માનંદ જેવામાં અનુભવાતી બ્રહ્મનીછોળ કે બ્રહ્મઝંકાર પણ એ જ સાહિત્યની ચિરનીન સંસ્કારોદ્બોધક સિદ્ધિઓ છે. ૦૦૦"

(ગુજરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા પાના નં ૩૦)

(શ્રી વિજયરાય વૈદ્ય)

શ્રીજી

જુના હસ્તલખિત ખરડામાંથી મળેલું

અપ્રસિધ્ધ વચનામૃત

સંવત ૧૮૭૯ના શ્રાવણ સુદિ પ્રતિપદાને દિવસે સ્વામીશ્રી સહજાનંદજી મહારાજ શ્રી ગઢડા મધ્યે દાદાખાચરના દરબારમાં શ્રી વાસુદેવ નારાયણના મંદિર આગળ લીંબડાના ઝાડ હેઠે ઢોલીઆ ઉપર ગાદી તકીઆ નખાવીને ઉગમણે મુખારવિંદે બીરાજમાન હતા અને સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિન્દ આગળ મુનિ તથા દેશ દેશના હરિભકતોની સભા ભરાઇને બેઠી હતી. ત્યારે શ્રીજી મહારાજે વાત કરી જે

પીતાંબર × શેઠ કેડે મુંડીઆ સતાવીશ અફીણ પીને મુવા તેમ અમારો પણ દેહ છે. તે પણ કાંઈ રહેવાનો નથી તો તમો પણ મુંડીઆની પેઠે પછવાડે કરશો એમ અમને જણાય છે, તો એ વાતનું અમને ઘણુંજ દુઃખ રહે છે, અને બીજું પણ રહે છે જે અમે આ પરમહંસ કરતાં ઘણા ત્યાગી છીએ તો પણ તમારા કલ્યાણને વાસ્તે ગ્રહસ્થ ભેળા ભળીને વરતીએ છીએ, અને આટ આટલા દાખડા તમારે અરથે કરીએ છીએ અને આજે અમારા પરમહંસ છે તે તો નકળંક છે, અને અમે જે સાંખ્ય યોગી ભાઇઓ અને સાંખ્યયોગી ભાઇઓને વર્તમાન રખાવી એ છીએ તેમાંથી જો કોણેય ફેર પાડયોને કળંક લગાડયું તથા અમને કે અમારા સત્સંગીને ભુંડા કરી દેખાડશો તો અમો તેનો બીજો તો શું દંડ કરશું? પણ અમે તેને કોઇ દિવસ મોઢું નહિં દેખાડીએ, શા માટે કે અમારૂં હૃદય છે તે અતિ સાચું છે, અને અમને જુઠી વારતા તો ગમે જ નહિ, પણ કોઇ જાતનું સાચું કળંક સત્સંગને

× સૌરાટ્રમાં જેતપુરના નજીક માંડવા ગામનો વાણીઓ હતો તેને એક નવો પંથ કાઢેલ અને મુંડીઆ સાધુ કરેલ હતા.

માથે આવે તો અમારાથી ખમાય નહિં, માટે એ એ પ્રકારનું અમારા અંતરમાં ઘણું દુઃખ રહે છે, માટે જો અમને સત્સંગમાં રાખવા હોય તો અમને નિશ્ચય કરી આપો, અને અમારે તો જરૂર દેહ મુકવો છે તો કોઇમાં સામરથી હોય તો રાખજો, અને અમને જો સત્સંગમાં રાખવા હોય તો એ એ વાતનો નિશ્ચય સભામાં ઉભા થઈ સંભળાવો, પછી મુકતાનંદસ્વામી સભામાં ઉભા થઇને બોલ્યા જે "હે મહારાજ! તમે તો અખંડ છો, બ્રહ્મની મૂર્તિ છો, તમારે વિષે મરવું ને જનમવું એ તો મૂર્ખ ને અજ્ઞાનિ હોય તે સમજે, અમે તો તમારા દાસ છે ને તમે તો સરવેનો શોક ટાળવાને પ્રગટ થયા છો તો અમને કોઇ રીતે કરીને શોક નહિં થાય માટે તે વાતની કાંઈ પણ ચિંતા રાખશો નહિં, અને તમે જે વર્તમાનની કોરનું પુછ્યું તો અમારે તમારા પ્રતાપ થકી અષ્ટ પ્રકારે કનક કામની નો ત્યાગ રાખવો છે, અને પંચવર્તમાનમાં લેશમાત્ર ફેર પડવા દેવો નથી, અને જે જીવ અમારો સંગ કરશે તેને પણ તમારી આજ્ઞામાં ખબડદાર રખાવીશું, માટે વર્તમાનની કોરની કાંઇ પણ ચિંતા રાખશો નહિ;" ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી, નિત્યાનંદસ્વામી આદી સદ્-ગુરૂઓ ઉભા થઇને બોલ્યા જે "જેમ મુકતાનંદસ્વામી બોલ્યા તેમ અમે સરવે રહીશું તો અમારી કોરની કોઇ જાતની ચિંતા રાખશો નહિ." ત્યારે સાંખ્ય યોગી ભઇઓ અને ભાઇઓમાં જે મોટેરાં હતાં તે બોલ્યાં જે "જેમ સદગુરૂ બોલ્યા તેમ એ એ વાતની અમારી કોરની કાંઇ પણ ચિંતા રાખશો નહિ, અમે તમને કોઇ રીતે ખોટ આવવા નહિ દઇએ," ત્યારે મહારાજ અતિ પ્રસન્ન થઇને બોલ્યા જે "તમે આટલું હેતે કરીને બોલ્યાં તેણે કરીને અમો તમારા ઉપર ઘણુંજ રાજી છીએ, અને તમારે માથે કોઇ મોટું વિઘન પ્રારબ્ધમાં લખ્યું હશે. તો હું તમારા વિઘ્નની નિવૃતિ કરીશ ને તમને દુઃખ થાવા નહિ દઉં, પણ જે આટલો અમારો દાખડો છે એટલે તેને વ્યર્થ કરી ને કોઇ પંચવર્તમાનમાં ફેર પાડશો અથવા પછવાડે આપઘાત કરશો તો કલ્યાણ તો નહિ થાય પણ નર્કના કુંડમાં માગ નહિ જડે અને જે નાર્કી જીવ હશે તે ણ હાડ હાડ કરશે અને કહેશે કે તે પાપીને આંહી લાવશોમાં તે આવી ને જો કુંડમાં પડશે તો અમારો પણ છુટકો નહિ થાય, માટે સર્વ પાપ થકી મોટા પુરૂષની આજ્ઞાનો ભંગ કરવો તે મોટું પાપ છે, માટે સરવે ખબરદાર થઇને આજ્ઞામાં રહેજો, તો અમારો તમારા ઉપર ઘણોજ રાજીપો રહેશે.

શ્રીજી

જુના હસ્તલખિત ખરડામાંથી મળેલું

અપ્રસિધ્ધ વચનામૃત

સંવત ૧૮૭૯ના શ્રાવણ સુદિ પ્રતિપદાને દિવસે સ્વામીશ્રી સહજાનંદજી મહારાજ શ્રી ગઢડા મધ્યે દાદાખાચરના દરબારમાં શ્રી વાસુદેવ નારાયણના મંદિર આગળ લીંબડાના ઝાડ હેઠે ઢોલીઆ ઉપર ગાદી તકીઆ નખાવીને ઉગમણે મુખારવિંદે બીરાજમાન હતા અને સર્વે શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં અને પોતાના મુખારવિન્દ આગળ મુનિ તથા દેશ દેશના હરિભકતોની સભા ભરાઇને બેઠી હતી. ત્યારે શ્રીજી મહારાજે વાત કરી જે

પીતાંબર × શેઠ કેડે મુંડીઆ સતાવીશ અફીણ પીને મુવા તેમ અમારો પણ દેહ છે. તે પણ કાંઈ રહેવાનો નથી તો તમો પણ મુંડીઆની પેઠે પછવાડે કરશો એમ અમને જણાય છે, તો એ વાતનું અમને ઘણુંજ દુઃખ રહે છે. અને બીજું પણ રહે છે જે અમે આ પરસહંસ કરતાં ઘણા ત્યાગી છીએ તો પણ તમારા કલ્યાણને વાસ્તે ગ્રહસ્થ ભેળા ભળીને વરતીએ છીએ, અને આટ આટલા દાખડા તમારે અરથે કરીએ છીએ અને આજે અમારા પરમહંસ છે તે તો નકળંક છે, અને અમે જે સાંખ્ય યોગી ભાઇઓ અને સાંખ્યયોગી ભાઇઓને વર્તમાન રખાવી એ છીએ તેમાંથી જો કોણેય ફેર પાડયોને કળંક લગાડયું તથા અમને કે અમારા સત્સંગીને ભુંડા કરી દેખાડશો તો અમો તેનો બીજો તો શું દંડ કરશું? પણ અમે તેને કોઇ દિવસ મોઢું નહિં દેખાડીએ, શા માટે કે અમારૂં હૃદય છે તે અતિ સાચું છે, અને અમને જુઠી વારતા તો ગમે જ નહિ, પણ કોઇ જાતનું સાચું કળંક સત્સંગને

× સૌરાટ્રમાં જેતપુરના નજીક માંડવા ગામનો વાણીઓ હતો તેને એક નવો પંથ કાઢેલ અને મુંડીઆ સાધુ કરેલ હતા.

માથે આવે તો અમારાથી ખમાય નહિં, માટે એ એ પ્રકારનું અમારા અંતરમાં ઘણું દુઃખ રહે છે, માટે જો અમને સત્સંગમાં રાખવા હોય તો અમને નિશ્ચય કરી આપો, અને અમારે તો જરૂર દેહ મુકવો છે તો કોઇમાં સામરથી હોય તો રાખજો, અને અમને જો સત્સંગમાં રાખવા હોય તો એ એ વાતનો નિશ્ચય સભામાં ઉભા થઈ સંભળાવો, પછી મુકતાનંદસ્વામી સભામાં ઉભા થઇને બોલ્યા જે "હે મહારાજ! તમે તો અખંડ છો, બ્રહ્મની મૂર્તિ છો, તમારે વિષે મરવું ને જનમવું એ તો મૂર્ખ ને અજ્ઞાનિ હોય તે સમજે, અમે તો તમારા દાસ છે ને તમે તો સરવેનો શોક ટાળવાને પ્રગટ થયા છો તો અમને કોઇ રીતે કરીને શોક નહિં થાય માટે તે વાતની કાંઈ પણ ચિંતા રાખશો નહિં, અને તમે જે વર્તમાનની કોરનું પુછ્યું તો અમારે તમારા પ્રતાપ થકી અષ્ટ પ્રકારે કનક કામની નો ત્યાગ રાખવો છે, અને પંચવર્તમાનમાં લેશમાત્ર ફેર પડવા દેવો નથી, અને જે જીવ અમારો સંગ કરશે તેને પણ તમારી આજ્ઞામાં ખબડદાર રખાવીશું, માટે વર્તમાનની કોરની કાંઇ પણ ચિંતા રાખશો નહિ," ત્યારે બ્રહ્માનંદસ્વામી, નિત્યાનંદસ્વામી આદી સદ્-ગુરૂઓ ઉભા થઇને બોલ્યા જે "જેમ મુકતાનંદસ્વામી બોલ્યા તેમ અમે સરવે રહીશું તો અમારી કોરની કોઇ જાતની ચિંતા રાખશો નહિ." ત્યારે સાંખ્ય યોગી બઇઓ અને ભાઇઓમાં જે મોટેરાં હતાં તે બોલ્યાં જે "જેમ સદગુરૂ બોલ્યા તેમ એ એ વાતની અમારી કોરની કાંઇ પણ ચિંતા રાખશો નહિ, અમે તમને કોઇ રીતે ખોટ આવવા નહિ દઇએ," ત્યારે મહારાજ અતિ પ્રસન્ન થઇને બોલ્યા જે "તમે આટલું હેતે કરીને બોલ્યાં તેણે કરીને અમો તમારા ઉપર ઘણુંજ રાજી છીએ, અને તમારે માથે કોઇ મોટું વિઘન પ્રારબ્ધમાં લખ્યું હશે. તો હું તમારા વિઘ્નની નિવૃતિ કરીશ ને તમને દુઃખ થાવા નહિ દઉં, પણ જે આટલો અમારો દાખડો છે એટલે તેને વ્યર્થ કરી ને કોઇ પંચવર્તમાનમાં ફેર પાડશો અથવા પછવાડે આપઘાત કરશો તો કલ્યાણ તો નહિ થાય પણ નર્કના કુંડમાં માગ નહિ જડે અને જે નાર્કી જીવ હશે તે ણ હાડ હાડ કરશે અને કહેશે કે તે પાપીને આંહી લાવશોમાં તે આવી ને જો કુંડમાં પડશે તો અમારો પણ છુટકો નહિ થાય, માટે સર્વ પાપ થકી મોટા પુરૂષની આજ્ઞાનો ભંગ કરવો તે મોટું પાપ છે, માટે સરવે ખબરદાર થઇને આજ્ઞામાં રહેજો, તો અમારો તમારા ઉપર ઘણોજ રાજીપો રહેશે.

અને એક બીજી પણ વાર્તા છે તે સહુ શાંભળો જે કોઇ માણસ મરે છે તેના પછવાડે ડેરી કરે છે. અને અમે તો અમારી ડેરી જીવતાં કરી મેલી છે. કે જે આ વાસુદેવનારાયણની મૂર્તિ છે તે અમારી ડેરી છે તે વિના બીજી ડેરી કરશોમાં અને અમે જ્યારે આ દેહ મુકશું ત્યારે વાસુદેવમાં પ્રવેશ કરી ને રહેશું અને આ દેહને તો જેમ સર્વે મુનિને સમાધિ દેતા હો તેમ દેજો, અને જે ગઢડામાં મૂર્તિ છે તે વાસુદેવની છે, અને અમદાવાદમાં મૂર્તિ છે તે નરનારાયણની છે, બીજું સત્સંગમાં જ્યાં જ્યાં એ મૂર્તિ હોય તે નરનારાયણની મૂર્તિ જાણવી અને ચાર ભુજાની એક મૂર્તિ હોય તે વાસુદેવની જાણવી ઇતિ વચનામૃતમ

(સમાપ્ત)

આ વચનામૃત છપાયેલ નથી પરંતુ અમોને પાર્ષદ વર્ય કેસરભકતની પ્રસાદીની વસ્તુઓમાંથી હસ્ત લખીત જુનો ખરડો મળી આવતાં તેમના શિષ્ય મહોબતસંગજી ભગત માર્ફત મળતાં અત્રે આપેલું છે.

વચનામૃત્તનો સંગ્રહ લખાયો ત્યારે શ્રીજી મહારાજે અને મોટા સદગુરૂઓએ સંતો પાસેથી તમામ ખરડાઓ મગાવી લઇને જેમ સહુને પથ્ય પડે અને પૂર્વા પર બાદ ન આંવે તેવો વિચાર કરી શોધીને, તે વચનામૃતો શ્રીજી સાનિધ્યમાં મંજુર કરી પ્રતો લખાવી અને અન્ય ખરડાઓનો નાશ કરેલ હતો, તેમ પરંપરાં સંતોથી શાંભળેલ છે. આ વચનામૃત પણ કાઢીનાખેલા ખરડા માહેલું જ હશે, એટલે અપ્રસિધ્ધ રહ્યું હશે.

આમાંનાં ઘણાં એક શ્રીજી કૃપા વાકયો સંત હારભકત બાઈ ભાઈ વગેરે સત્સંગ સમાજને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય મને જણાતાં મે પરિશિષ્ટમાં લીધેલ છે. એજ વિનતી.

(કવિ માવદાનજી રત્નું)

શ્રીજી

શ્રીજી મહારાજે રામગલોલાજીને પોતાના અખાડાના સાધુઓ લઇને સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી સાથે ઝાલાવાડ પ્રદેશમાં ફરવા મોકલેલ હતા તેમજ દેવીવાળા મગનીરામ પણ સ્વામીના મંડળમાં હતા (બ્રહ્મસંહિતા (પાને ૬૩૧) ધ્રાંગધ્રામાં વેરાગીની ઉપાધી થયા પછીથી શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી શ્રીજી આજ્ઞાથી ગુજરાત દેશમાં પોતાના મંડળ સાથે ફરવા ગયા અને શ્રી

રામાગલોલાજી પોતાના સાધુઓ સાથે માથક ગામે રોકાણા ત્યાંથી પોતાના સાધુ 'ગરીબદાસ' ને એક વિનતી પત્ર લખી આપી શ્રીજી મહારાજ પાસે મોકલેલ તે પત્ર શ્રી કેસરભકતના શિષ્ય શ્રી મહોબતસંગજી માર્ફત મળતાં આ નીચે તેજ ભાષામાં અક્ષર સહ છાપેલો છે.

સ્વામીશ્રી રામગલોલાજીનો પત્ર

સ્વસ્ત શ્રી સોરઠ મહા શુભ સ્થાને પરમ ગુરૂ પરમ ક્રિપાલુ અધમ ઓધારણ સર્વ જગ કારણ એક એક રોમ પ્રતિ અનંત બ્રહ્માંડનીવાસ એક આત્મા સત્ય સ્વપ્રકાશ ભકત ભય હારી માધૂરી મુરત શાંમરી સુરત્ય સર્વ પ્રકારે સેવકને સુખકારી પલપલ બલિહારી જયકારી છે પ્રવર્તન જેનું એવા તમે તે તમારા મહીમાનો વેદ પણ પાર પામતા નથી કળ્યામાં નાવે ચરિત્ર જેનાં એવાં સર્વે પ્રકારે અકળ, ભકતને એક તમારૂં જ છે બળ અ કિંચન છે પ્રીય જેને, એવં અનેક શુભ ઉપમા લાયક સ્વામી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી સેજાનંદજી શરણાંન્ય શ્રી મંડલી શુભ સ્થાનેથી લષીતંગ સાધુ શ્રીપ રામગલોલાજી તથા મુકુંનદાસતઃ સાધુ રામજીત, સાધુ સમસ્ત કે ડંડોત પ્રણામ અવીધારોગે, હે શ્યામરી સૂરત્ય વારંવાર પ્રણામ કરત હૈ જે પ્યારે જુ વેગિ વદન દેષા વીના તુમારે દર્સકી બહુત પ્યાસ હૈ, અરૂ સમાચાર એક જાનના જે મોજે ધ્રાંગધરે મંડલી ગૈ રહે તહાં વૈરાગીને ઉપાધિ કરિ હૈ સો તુમ જાનત હો ફેર જૈસી હૈ તેસી "ગરીબદાસ" મુખ વચને કહેગો, કાહે તે જે કહને સુનનેંકી નીતી હે, અપરં તુમ સબ જાનતહો. અબ મહારાજકી અગ્યા હે જે ગુજરાત કું જાઓગે સો આજ્ઞા શિરપર ચઢાય કે મંડલી ગુજરાતકું જાયગી, અરૂ સાધુ મુરત બિસેક લસકર મેં જાવેગે ફેરતો જ્યું તુમ ઉપજાવો ગે તૈસા હોયેગા અરૂ મહારાજકી ઈછા હોયગી તેસા હોયગા, સમાચાર એક જાનના જે હમકું સબહી પ્રકાર કા સુખ હૈં પર એક અભિલાષ રહે હે તાતે દુષ હોત હે, સો કોનસા દુષ જે માધુરિ મુરત્યસેં દુર રહના તે નૈં સહાજાતાહે,

દોહા

ચંદ ચકોર સુરજ કમલ, ચાત્રુક ઘનકી આસ
પ્રાન હમારે રહત હૈ, સદા તુમારે પાસ. ॥૧॥

નયન તલફે તુવ દર્શકું, શ્રવન સુનન કું ચૈન,
ભુજ ફિરકત તુવ મિલન કું, નિસ વાસર એહી ચૈન ૨

પ્રીતમ પાતિ તો લિખું, જો કછુ અંતર હોએ,
હમ તુમ ચ આત્મ એક હે, દેષ ન કે તન દોએ ૩
અબ તો કિપાકે નિધાન બેગિ બદન દેષાઓ ગે

દોહા

તવ સમીપ જે જન વસે, તાહિ કરૂં પરણામ,
શિવ વીરંચી સનકાદીસમ, સબહી સુષકેધામ ૧

મેથાન કે સબહી સતસંગી કે દંડોત પ્રણામ અવધારોગે,
સંવત ૧૮૬૨ના વૈશાક વદ ૪ ભોમ વાસરે, શ્રી ગુરૂવ્યોનમ; ૧

શ્રીજી સ્વામી સમકાલિન-દેવજ્ઞાતિ (ચારણ) હરિભકતોની

- ના મા વ લી -

ચોપાઇ

જેને ઘેર પધાર્યા મોરાર, નિખીં સુફળ કર્યો અવતાર ॥
જેજે લખાણાં છે એમાં જન, તેને છે શ્રી હરિનું દર્શન. ॥
(ભકત ચિંતામણી)

નામ	ગામ	દેશ	નામ	ગામ	દેશ
ગઢવી શંભુદાનજી	ખાંણ	મારવાડ	,, બાશ્રી મોજબા	ખાંણ	મારવાડ
ગઢવી લાકુદાનજી	,,	,,	ગઢવી ધુનાભાઇ	નરસંડા	ગુજરાત
ગઢવી ખીમાજી	,,	,,	,, બાશ્રી કંકુબા	,,	,,
,, બાશ્રી લાલુબાદેવી	,,	,,	,, બાશ્રી મધુબા	,,	,,
ગઢવી શીવોભાઈ	વસોગામ	ગુજરાત	ગઢવી ગજાભાઇ	રોઝકા	ભાલ
,, ભાઇજી	મૈયારીયા	,,	,, વીસાભાઇ	,,	,,
,, ગોકળદાસ	મોરજ	ચડોતર	,, રવાભાઈ	,,	,,

નામ	ગામ	દેશ	નામ	ગામ	દેશ
ગઢવી ડોસાભાઇ,	મખીયાવ	ગુજરાત	ગઢવી બાશ્રી દેવુબા	રોઝકા	ભાલ
,, વાસન (વસનદાસ)	,,	,,	ખીમરાજ,	કમીયાળા	,,
,, બાશ્રી હરિબા	,,	,,	આવડદાન	,,	,,
,, આસોજી	કલોલ	ઢંઢાવ ,,	બાશ્રી જીજીબા	,,	,,
,, ભગવાન, રત્નુ	દેવરાસણુ	,, ,,	દાદાભાઇ	ગોરાસા	,,
,, જેતસી રત્નું,	,,	,, ,,	આણુંદભાઇ	હેબતપુર	
* મોતીસર જીવાભાઇ	,,	,, ,,	ઉમેદભાઇ	,,	
ગઢવી બાપુજી	કોંઢ	,, ,,	માવભાઇ વાણા	ઝાલાવાડ	
,, ભલુજી	વટામણુ	,, ,,	પંચાણુભાઇ ગુંદીયાળા	,,	
,, બાશ્રી મધુબા	સરગવાળું	,, ,,	બાશ્રી રૂપાળીબા	મેડી	હાલાર
,, અજેભાઇ	બગોદરા.	,, ,,	સામતભાઇ	ચીત્રાવાવ	,,
,, ભગવાનભાઇ	બળોલ	,, ,,	મુળુભાઇ	,,	,,
,, રતનજીભાઇ	,,	,, ,,	અદાભાઇ	ભાડુઇ	સોરઠ
ગઢવી આયદાનજી	બળોલ	,, ,,	કરમણુ	ચાડદીક	,,
,, જેઠાભાઇ	ખરડ	,, ,,	ભોજો	,,	,,
,, બાશ્રી બનુંબા	,,	,, ,,	લખુબાઇ	લોઢવા	,,
,, દાદુભાઇ	પીપળી	,, ,,	ગજાભાઇ	હેબતપુર	,,
,, મોડભાઇ	પોલારપર	,, ,,	બનુભાઇ	પોલારપર	,,

(શ્રીજી પછીના દેવજ્ઞાત–ત્યાગીઓનાં નામ)

સકગુરૂ શ્રી રાધામનોહરદાસજી ધોળકા. સદ્‌ગુરૂ શ્રી ઘનશ્યામ-ચરણદાસજી ધોળકા મુકતરાજ પાર્ષદ કેસરભકત અમદાવાદ.

---

* શ્રી પાલનપુર રાજકવિ શ્રી લાખજી મોતીસરજીએ મને કહેલ કે દેવરાસણવાળા 'જીવાભાઇ' મારા દાદા (મોતીસરજી) હતા. એ જીવાભાઇના કાનજીભાઇ થયા ને તેના લાખાજી થયા તેમના સુપુત્ર શ્રી હમીરદાનજી પહેલા દરજ્જાના કવિ હતા. તેમણે શ્રી વચનામૃત ગ્રંથનો અનુવાદ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના નામે હિન્દી કાવ્યમાં કરેલ છે તેઓની મોતીસરની જ્ઞાતિમાં તેમનું એક જ કુટુંબ સત્સંગી છે તેમના ફતેહકરણ આદિ ચાર પુત્રો અને નાનાભાઇ રામદાનજી વગેરે સાથે સત્સંગી અને હાલ રતલામમાં રહે છે. સત્સંગના એ સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન કવિરાજ નો અક્ષર વાસ સં. ૨૦૨૧ના જેઠ માસમાં થયો છે તેથી સત્સંગ સમાજને ઘણી ખોટ પડી છે. (સંપાદક)

શ્રી બ્રહ્મમુનિના શિષ્ય અને તેના શિષ્યોનાં કાવ્યો

(૧) સદ્ગુરૂશ્રી પૂર્ણાનંદ સ્વામી કૃત-ઘનશ્યામાષ્ટક છંદ ચર્ચરી

સોહત સુખ ધામ શામ, મોહત લખી કોટી કામ, સંતન અભિરામ નામ અષ્ટ જામ રટીએ,
પગીયાં બનિ હે અનુપ, સરસ અત્તર અગર ધુપ, રાજત અતિ નવલ રૂપ જરકસી દોપટીએ.
તામે તોરા શ્રીંગાર, પુષ્પ નવલ સાર સાર, મત્ત ભગર વાર, ધોરે ધોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ, મહીમા કે છંદવંદ, * હસત વદન મંદ મંદ થોરે થોરે,

(૧)

કેસરકો તિલક ભાલ, નિરખત જન હોત ન્યાલ, ભ્રકુટી કુટીલા રસાલ કાળ ઉરત જાસે,
તા પર ઝુક કુટીલ કેશ, સુક્ષ્મ શુભ શામ બેસ, માનું બન બાલ શેષ, વેસ લઘુતાસે,
અખીયાં લાંખયાં સોલાલ, રકત રેખ તાકો તાલ, દેખત ચિત હાલ હાલ ચોરે ચોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ મહિમાકે છંદ વંદ, હસત વદન, મંદ મંદ થોરે થોરે,

(૨)

કોમલ દો કરનમાંય, ઝલકત કુંડલ સુહાય, મકાકૃત કરનતાય ઉપમાસોમિલ હે,
નાશા તિલ ફૂલ, જાન, દિપક મણી તા સમાન ધન ધન જન ધરત ધ્યાન, તાસ નિકટ તિલ હે.
શામ બીંદુ વામ કરન, નિજજન મન ધ્યાન ધરન, દેખત દુઃખ જન્મમરન તોરે તોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ, મહીમા કે છંદવંદ, હસ્તવદન મંદમંદ, થોરે થોરે,

(૩)

દંતન પંકિતકહાત, ચિત્તવતનિત ચિતરહાત, ઉપમા તેહિ કહીન જાત કુંદન કીકલીયાં,
સુંદરવર અધર રકત, દેખત મનમગનભકત, ચિબુક, ગ્રીવ, લખિતલકત, જકત સકત જલીયાં.

* "સંભવુંદ" પાઠાંતર છે.

ઉંચ અંશ નવલપીન, દોનું ભુજ જશનવિન, આભુષણ કનકકીન, જોરે જોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ, મહીમાકે છંદવદ, હસત વદન મંદમંદ, થોરે થોરે,

(૪)

બાજુબંધ પ્રોંચી અવલ, જડીત નંગ રંગનવલ, સરલ વેઢ વીંટી પ્રબલ ઝલકત હે ભારી,
કરતલ કોમલ કહીન, અંગુલાશ્ર સોનવીન, નખમણિકણી બનીન સુંદરતા ન્યારી.
વક્ષસ્થલ બ્રહદ અમલ, હાર સાર તાપર ચલ, સુંદર વર ઉદર ત્રિવલ ગોરે ગોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ, મહીમાકે છંદવંદ, હસત વદન મંદમંદ થોરે થોરે.

(૫)

નાભી ગંભીર ગોળ, કટી તટપટ પીતચોળ, નિકટનિપટ કાંચિઓળ, લટિપટ થટ સોહે.
ઊરૂ તરરંભ દરશ, જાનું જંઘાસુ સરસ, દેખત મન હોત હરસ જનમન સો મોહે.
ઝાંઝર ઝન ઝનનઝનન, ઘુઘરઘન ઘનન ઘનન ઘરતી તન ઘનન કનન કોરે કોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ, મહીમાકે છંદવંદ, હસત વદન મંદમંદ થોરે થોરે.

(૬)

ગુલફાંસુ ગોલ દોઉ, ચકિત જનચીત જોઉ, તૃપ્તી નહીં હોત તોઊં ચલકીત સોચલકે,
કોમલદો ચરન કમલ, મંજુલ નખપંકિત વિમલ, ઝલઝલઝલ ઝલલ ઝલલ ઝલકન સોઝલકે.
તાપેં જનચીત પ્રોત, પુલકિત તનમન સુધ્યોત, જોત જોત હોત ધ્યોત ઠોરે ઠોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ મહીમાકે છંદવદ, હસત વદન મંદમંદ થોરે થોરે,

(૭)

અષ્ટ કોણ, અંકુશ, જવ, વજ્ર, અંબુ, કેતુ શ્રવ, સ્વસ્તિક, જંબુ, રેખા, નવ દક્ષિણ હરિચરણે,
વ્યોમ; કળશ, ધનુષ, મીન, ગોપદ, ઇંદુ, પ્રચીન, સપ્તય સો કોણતીન, વામપાવ વરણે;
અંગુલી રૂચીરકોય, ચીંતન મન મગન હોય, પુર્ણાનંદ ઇષ્ટસોય, મોરે મોરે,
દેખો ઘનશ્યામચંદ, મહીમાકે છંદવંદ, હસત વદન મંદમંદ થોરે થોરે,

(૮)

(૨) વસતડી નિવાસી

શ્રી દશા શ્રીમાળી વાણિયા શ્રી અમરચંદભાઈ કૃત

હોકા વિષે કુંડળીયા

૧

હોકે હરિ ભુલાવિયા, વટલાવ્યા વરણ ચાર,
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વાણીયા, મૂકાવ્યો આચાર,
મૂકાવ્યો આચાર, પાપમાં પુરા પેઠા,
ચૂશે લાળ લબાડ, એકબીજાની એઠા.
કહે કવિ અમરચંદ, વિચાર કર્યો નહિં લોકે,
વટલાવ્યા વરણ ચાર, ભુલાવ્યા હરિ પણ હોકે.

૨

પ્રભુ વસે આ દેહમાં, ઉત્તમ જોઇ ત્રણ ઠામ,
હૃદય, કપાળ, ને મુખ, છે, ધણી રહેવાના ધામ,
ધણી રહેવાનાં ધામ, તમાકુ ત્યાં લઇ ઘાલી,
હરિ ખંખેરી હાથ, ત્યાંથી નિકળ્યા ચાલી,
કહે કવિ અમરચંદ, કામ ને ક્રોધ ઠસ્યા છે,
ઉત્તમ જોઇ ત્રણ ઠામ, પ્રભુ આ દેહ વશ્યા છે,

(૩)

એવો અધરમ જોઇને, કરી મહારાજે મેર,
અમનિ ઉપર આવીઆ, ભક્તિ ધર્મને ઘેર.
ભક્તિ ધર્મને ઘેર, અક્ષરથી આવ્યા સ્વામી,
સ્થાપ્યો ધરમ કરી ઠીક, કાંઇ ન રાખી ખામી,
કહે કવિ અમરચંદ, અલૌકિક લ્હાવો લેવો,
કરી મહારાજે મેર, જોઇને અધરમ એવો.

+ આવા છંદો ઘણા છે, પરંતુ સ્થળ સંકોચને લીધે માત્ર ત્રણ જ અત્રે આપ્યા છે.

(૩) રાજકવિ શ્રી ભીમજીભાઇ કૃત શ્રી સહજાનંદ મહિમાષ્ટક

દોહા

સહજાનંદ સુખધામ શુભ, મેટણ દુઃખ મહારાજ,
આયે હરિ અવનિ વિષે, કરવા મંગલ કાજ. ૧
થરૂ ધરમ ધજ થાપીયે, અચળ કરે સુખ આજ,
નારાયણ કરૂણા નિધી, મહા નમું મહારાજ. ૨

દુમીલા છંદ

૧

મહારાજ નમામિયે, અક્ષર ધામિયે, દ્વિભુજ વાગિયે, રૂપ ધરી,
ગરૂડ ધજગામિયે, છેલ ગુમાનિયે, હે નિરમાનિયે, નાથ હરિ,
કૃષ્ણ હરિ નામિયે, હૌનિષ્કામિયે, સો નહિ દામિયે, સુર સતી,
સહજાનંદસ્વામિયે, અંતરજામિયે, નાથ બહુ નામિયે, જગત પતિ.

૨

દ્વિજ હી દરબારીયે, દેહકું ધારિયે, ભાર ઉતારીયે, ભોમ તણું,
મદ મોહ અહંકારિયે, તાહિ કું મારિયે, હેત સુભારિયે, પાપ હણું,
દુષ્ટ ક્રોધ સંહારિયે, સંત ઓધારિયે, જોપસું ધારિયે વેશ જતી,
સહજાનંદસ્વામીયે, અંતર જામીયે, નાથ બહુ નામિયે, જગત પતી.

૩

કરૂના દ્રગ ભિનાય, ભકત હિ કીનાય, જગત પ્રવીનાય, મુકત જનં
નિજ રૂપ હી ચિનાય, દાનહી દિનાય, નૌતમ લીનાય; સંત ધનં,
શુભ ગુણહી શીલાય, રૂપ રસીલાય, રંગ સુંદીનાય, દાસ રતી,
સહજાનંદસ્વામીયે, અંતર જામિયે, નાથ બહુ નામિયે, જગત પતી,

૪

સ્થિર ધ્રમહી સ્થાપિયે, ગેમ ઉથાપીયે, સંત સંઘાથીયે, શામ સદા,
કલીઘોરકું કાપીયે, સત્ત સમાપિયે, વેહદ વાપીયે, બ્રહ્મવિદા.
પરી હંસ સો પાપીયે, ચર્ણ સો ચાંપીયે, ઇશ્વર આપીયે, મોક્ષ અતિ,
સહજાનંદસ્વામીયે, અંતર જામીયે, નાથ બહુ નામીયે જગત પતિ.

૫

અતિ હોત અકાજીયે, પાપ સું પાજીયે, દયા સત લાજીયે, લોપ દહી.
તેહી કાજ નિવાજીયે, નાથ હી બ્રાજીયે, કોવિદ કાજીયે, ભીર કહી.
બાંધ વેદ મૃજાદિયે, સંત સમાજીયે; ગેમ કું ગાજીયે, ક્રીધ ગતી,
સહજાનંદસ્વામીયે, અંતરજામિયે, નાથ બહુ નામિયે, જગતપતી.

બંન બદ્રી નિવાસિયે, જોગ અધ્યાસીયે, ધર્મ પ્રકાશિયે, દેહ ધરી,
નર દુષ્ટ નિકાસીયે તે જ પ્રભાસિયે, હે અવિનાશીયે, નાથ હરિ,
જગ ઉપર દ્વાસીયે, ક્રીધ કપાસિયે, અક્ષર વાસિયે, 'શાંત વૃતિ,
સહજાનંદસ્વામીયે, અંતર જામીયે, નાથ બહુ નામિયે, જગ્ત પતિ.

૭

કલીકામ કહેતાય, ક્રીધ નિકાતાય, ક્રુજ વિધાતાય, અંક ઘસે,
પ્રથ્વી પાપ પ્રજાતાય, દાબરસાતાય, બેદ બંચાયત, ખુબ બસે,
શેષ સુર સનાતાય, ગુણહી ગાતાય, માપ સમાતાય, થાક મતી,
સહજાનંદસ્વામીયે, અંતર જામિયે, નાથ બહુનામિયે, જગતપતી,

૮

પ્રથીપાલ પ્રતાપિયે, કૃષ્ણ ક્રીપાકિયે; લક્ષ ઓદ્ધારિયે, જીવ લહી,
દુઃખ દૂર ઉડાદ્વિયે, પ્રેમ પ્રકાશીયે, મોહ સમાપીયે, દીધ મહી,
નીરખી અવિનીશિયે, સુખ સદાશિયે, ભીમ પ્રિતી ભયે, નેક ભતી,
સહજાનંદસ્વામીયે અંતરજામિયે, નાથ બહુ નમિયે, જગ્તપતી.

કળશ છપય

જગ્તપતી જગદીશ, શામ સહજાનંદ સ્વામિ,
અકળ સદા હે ઈંશ, નાથ નિરજંન બહુનામી,
સરવોપરી સુખધામ, પ્રાણ પુરૂષોતમ પ્યારા,
જપત શેષ અઠ જામ, ભજત ભવમેટત ભારા,
પરિબ્રહ્મ આજ અક્ષર પતી, ધરમ કુંવર અધિરાજ હે,
કવિરાજ ભીમજી યું કહેત, શામ સદા મુખ સાજ હે,

(૪) રાજકવિ માવદાનજી કૃત– શ્રીગોપીનાથજી મહારાજશ્રીનો છંદ

દોહા

ઉન્મત ગંગા તીરપેં, ધન્ય હે દુરગપુર ધામ,
જહાં બીચરે નરદેહ ધરી, સુંદર શ્રી ઘનશ્યામ, ૧
ધામી અક્ષર ધામકે, સ્વામી સહજાનંદ,

નામી અનંત નામકે, નિષ્કામી વૃષનંદ, ૨
સ્વામીના ગઢડા સદા, ગઢડા સ્વામી વાસ,
ગઢડા ગોકુલસેં સરસ, અક્ષર તુલ્ય અવિનાશ. ૩
ગોપીનાથ મહારાજ, અને દાદાનો દરબાર,
લક્ષ્મીબાગ ઉન્મત નદી, ચિત આકર્ષત ચાર. ૪

ચર્ચરી છંદ

૧

આકર્ષત ચિત ચાર, પૂરવ ઉત્તર દુવાર, દાદાખાચર દરબાર નિંબવૃક્ષ નીરિખો ॥ હરદમ સંતો હજાર, જમતા જ્યાં જમણવાર, પોતે પ્રભુ પીરસનાર પુરૂષોત્તમ પરખો ॥ સંતો શિર કરી પ્યાર, રેડત ઘૃત દધી ધાર, અદ્ભુત લીલા અપાર, એહ સ્થાન ધારો ॥ જય જય જદુનાથ હાથ, મુરલી ધરિ મુગટ માથ, ગઢપુર પતિ ગોપીનાથ આશરો તીહારો ॥

૨

કલીયુગમાં કલ્પવૃક્ષ, નિરખો આ નીંબવૃક્ષ, પુરશોત્તમજી પ્રત્યક્ષ, સંત સભા ભરતા ॥ દેતા, બ્રહ્મ જ્ઞાન દાન, પ્રેમીજન કરત પાન, વચનામૃતથી મહાન પ્રશ્ન ઉત્તર કરતા ॥ મુનિજન સહુ ધરે ધ્યાન, ગુણિજન સહુ કરે ગાંન,ઉત્તમનું સ્થાન જાન, અક્ષર નિરધારો ॥ જય જય જદુનાથ હાથ, મુરલી ધરિ મુગટ માથ, ગઢપુરપતિ ગોપીનાથ આશરો તીહારો ॥

૩

પુરૂષોત્તમ ધરી પાગ, બીરાજત લક્ષ્મીબાગ, ગાવત સંત રંગરાગ, સાજ સમારી ॥ મુકતાનંદજી મહાન, પ્રેમાનંદ કરત ગાન, સંગિત--સાહિત્ય જ્ઞાન, બ્રહ્મમુનિ ભારી ॥ ચંપા-જુઈ જાઇ ફુલ, ડોલર, મોગરા અમૂલ, ગહેરા ગુલાબ ફુલ, હાર હજારો, ॥ જય જય જદુનાથ હાથ, મુરલી ધરિ મુગટ માથ ગઢપુરપતિ ગોપીનાથ, આશરો તીહારો

૪

સુંદર બૈતાક શાક, પુરૂષોત્તમ કરત પાક, હોવત વાસુદેવ હાક, પંક્તિ કરિ પીરસે, ॥ વાડી લક્ષ્મી સ્વરૂપ, કેટીક બ્રહ્માંડભૂપ, કાયન આલય સ્વરૂપ દેહોત્સર્ગ દરસે, ॥ ઈચ્છારામ અનુજ વીર, રાજત રઘુવીર ધીર, બ્રાજત શ્રીજી મંદિર પૂર્વ દીશ પ્યારો; ॥ જય જય જદુનાથ હાથ, મુરલી ધરી મુગટ માથ, ગઢપુરપતિ ગોપીનાથ આશરો તીહારો.

૫

ઉન્મતગંગા અભંગ, યમુનાં સરસ્વતિ ગંગ, તાપી, નર્મદા સંગ

નાવત્ત તોલે, ।। જામે-શ્રીજી રૂ સંત, ન્હાયે મુનિવર મહંત તાકો મહીમ અંનત,ખળખળીએ ખોલે; ।। ધેલા જળ બુંદ પાય, અગણિત પાતક જલાય, અંતે અક્ષર અપાય, અધમકો ઉધારો; ।। જય જય જદુનાથ હાથ, મુરલી ધરી મુગટમાથ, ગઢપુરપતિ ગોપીનાથ, આશરો તીહારો.

૬

ખંભે જરીયાન ખેસ, બંસીધર ગોપવેશ, વિલસત રાધા વ્રજેશ નંદકો દુલારો, ।। હીરા નંગ જડીત હાર, ગજરાતોરા અપાર, જરીયાની વસ્ત્રધાર, પુરનચંદ્ર પ્યારો, ।। કાંને કુંડળ જડીત, ભાલે તિલ્લક ભળીત, મુરતિ મનહર લલીત, સ્નેહથી સંભારો, ।। જય જય જદુનાથ હાથ, મુરલી ધરી, મુગટમાથ, ગઢપુર પતિ ગોપીનાથ આશરો તીહારો.

૭

શ્રીજીકો અંગઅંગ, ભાવ પુર્ણ હે અભંગ, અંતર આવત ઉમંગ, નિરખત જન નજરે, ।। રાજત હરિકૃષ્ણરાજ, કરવાને શુભ કાજ, આયો કવિરાજ આજ, માવદાન મજરે, ।। ચિંતન તવ ચરનસ્હાય, અંતે અક્ષર અપાય, સેવકની કરી સ્હાય, અરજી ઉર ધારો, ।। જયજય જદુનાથ હાથ મુરલી ધરી મુગટમાથ, ગઢપુર પતિ ગોપીનાથ, આશરો તીહારો

છપય

સંવત વિક્રમ સાલ ઓગણીસસેં ચોરાસી,
માઘમાસ તિથી પુર્ણ, ગ્રહણકી પર્વણી ખાસી;
ગુરૂવાર કી રેન સ્નાન ઉન્મત્તગંગ કીનો,
ગોપીનાથ કરી દર્શ, રચ્યો એ હિ છંદ નવીનો;
સ્વામી અક્ષરાનંદ, આદી સબ સભા સુનાયે..
શેઠ + કલ્યાણજી સાથ માવકવિ દર્શન આયો. ૧

× મુંબઇના પ. ભ. શેઠશ્રી કલ્યાણજી કરમશી ઝમજી-જે. પી.

(૫) સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના કુટુંબી, ખાણુ ગામના રહીશ કવિરાજ ગઢવી શ્રી નવલદાનજી શકિતદાનજી આશિયા રચિત કાવ્ય

કુંડલીઓ

પારસ અર્બુદ પશ્ચિમે ખાંણુ રતનકી ખાંણુ,
વહાં જનમ પાયોવિમલ, જાતીચારણ જાંણુ:
જાતી ચારણ જાણુ 'આશિયા' શાખા આખે.
દિવ પિતુ શકિતયદાન, ભકત દીવાકર ભાખે,
નવલ કહત નિરધાર, બ્રહ્મમુનિ કા મેં વારસ,
પઢયો સ્વરોદય પંથ, પરસ જીમી 'લોહા પારસ'

શ્રી સૂર્યનારાયણુ સ્તુતિ

દોહા

વિમલ જગત કર કર વિમલ, અલ સુખ ભગત ઉદેશ;
નિત્યાનંદ પ્રકાશ નિત, નિત ભજહુ 'નવલેશ. ૧

છંદ રેણુકી

નિત નિત નવલેશ શેષ કર સમરન, જુગ અશેશ જર કલેશ જરે,
સમરત અમરેશ શેષ પુનિ શારદ, ધ્યાન ધનેશ ગનેશ ધરે;
વિલસત દસ દેશ બેસ બલ વ્યાપસં, પ્રગટ વિગ્યાન અગ્યાન પરે,
દિનકર કર નિકર ઉદય ગિરિ ઊપર, હોય ઉદય કર તિમિર હરે. ૧

સરવર પશુ પંછિ પ્રકર તરવરસબ, ગહર હોત લખિકર ગહરં,
હરખત નર અમર દરશકર તમહર, કમલ પરસ કર હુલસ કરં;
ડરપર નિશિચર જુ દુરત ગિરિકંદર, પર પ્રકાશ જબ દેખ પરે,
દિનિકર કરનિકર ઉદયગિરિ ઊપર, હોય ઉદયકર તિમિર હરે ૨

પરસતના દરશ વસ્તુ કરતલ પર, દૂર પુંર જલ થલ દરસે'
પાવત કલ જતું વિકલ મતિપાનં, વિમલ હજૂર નૂર વરસે;
વિકસત ચિતમરમ પરમ જોગેશ્વર, હરિજન ધરમ ધજા ફહરે.
દિંનકર કર નિકર ઉદય ગિરિ ઊપર, હોય ઉંદયકર તિમિર હરે. ૩

વેરીતન રોગ ઓઘ જેહિ વ્યાપત કરમ ભોગ કેહિ ભાંતિ કટે,
પ્રગટયાં તોહિ જોત પહર ઇક પૂરન, હોય ચેન રૂજ દૂર હટે;
ગંગાજલ હુકમ હોત નર ગૌરવ, સ્નાન પાન ધુનિ જય ઉચરે,
દિનકર કર નિકર ઉદય ગિરિ ઊપર, હોય ઉદયકર તિમિર હરે. ૪

પ્રાચિદિશ પરમ સહસ કર પ્રગટત, મિટત કરમ તસકર મરમ,
ફુલસત જન સકલ હરિય હર સોસત, ભજત તરમ તમચર ભરમ;
પાવન કર કરમ પરમ મુનિ પુંગવ, ધરમ વરમ તનવીર ધરે,
દિનકર કર નિકર ઉદયગિરિ ઊપર, હોય ઉદય કર તિમિર હરે. ૫

ભળળળળળ રૂપ વિમળ જગભાજત, ઝળળ તેજ અંબાર ઝરે,
ખળળળ ઉડગન જુ હોત તપખરભર, હળળ ઇન્દ્ર ઝળઝળક હરે.
દીપક ખદ્યોત હોત અતિ દુર્બલ, કલાજોત કોઉ રતન કરે,
દિનકર કર નિકર ઉદયગિરિ ઊપર, હોય ઉદય કર તિમિર હરે. ૬

બ્રહ્માદિક દેવ ભેવ જશગાવત, સેવએવ મુનિ તોંહિ ઉચરે,
ચાઢત જલ રગલ અમલ મન સાધક, ધ્યાન ઉલટ ભટ સિદ્ધ ધરે;
વંદતકર જોરી નિંહોરિ પુરૂષવર, પોરિ ખરગ ચઢિ જાત પરે,
દિનકર કર નિકર, ઉદયગિરિ ઉપર, હોય ઉદયકર તિમિર હરે. ૭

ગાયિક ગુનગાથ સનાથ કરવ ઘટ નાથ માથ તોહિં નમન કરો
જીતોં ભારાથ સાથ કિંકર જમ, વિજય વિજય જિમિ વિજય વરો,
પૂરન સમરાધ હાથ ધર શિર પર, તાપ જનમ અરૂ મરન ટરે;
દિનકર કર નિકર ઉદયગિરિ ઊપર, હોય ઉદયકર તિમિર હરે. ૮

શ્રી સૂર્યનાં ચોવીસ નામનો છપય

સૂર, દિવકર ભાનુ, વિરોચન બ્રધ્ન તિમિર હર,
ઉલ્હરશ્મી, તિમાંસુ, હંસ હરિ જગદ્રગ દિનકર;
મિહિર રૂ પતગ પતંગ, સહસકર ઇન વિભાકર
દિનમનિ અંબર મનિય, તરનિ, સવિતા, સુ અંસુધર
ચોવીસ નામ, રવિ, જામતક, સરતિ સુમતિ પ્રાતઃ જપે,
વિધ કૃત નવલ ભવસિંધુ બિચ, ત્રિવિધી તાપ કબુહન તપે. ૧

શ્રીજી

સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ વર્તમાન ધરાવેલ દેવરાસણના રહીશ ગઢવી રણછોડદાસજી રત્નું કૃત સીતાજીના સ્વયંવર વિષેનો છંદ

॥ દોહા ॥

એક સમય મિથિલાપુરી, જગન કરત જનકેશ,
તેડ પુરં ત્રહું વે તહાં; સુરનર નાગ સધેશ. ૧

છંદ રેણુકી

સુરનર પુનિ સમર શંકર ગર વર તર, તેડ સ્વયંવર સંગર તઠે, ॥
અવસર ધર સધર અછર મલી ઉનપર, અવર સવર,કર નિયર અઠે ॥
ભરભર અતિ હરખ કુંવરી કજ,ભૂપત, ચમર બંધ ચક્રવંત ચડે ॥
આયે પુર જનક ધનક ધરવા કજ અમર અમર વર શ્રીવર અડે ૧

સણુણુણુણુ સૃણુણુ સૃણુણુ શંખ શરણું. બૂણુણુણુ બ્રધુવન મોર બજે. ॥
ગણુણુણુ ગણુણુ ગ્રેહક ગણુ ગંધ્રવ, સપત ઝણુણુ. સુર તંત સજે ॥
ઠણુણુણુણુણુ રંભ, નેત્રરાં ઠમકત, રણુણુણુ રડી બંબ ત્રંબક રડે ॥
આયે પુર જનકઃ ૨

વટ વટ થટ વકટ વકટ થટચહુંવટ, હટ હટ ખેખટ પ્રગટ હરં ॥
કોઉકટ અતિ ધ્રિકટ ધ્રિકટ કટ ધિનકટ, ધિનકટ દોઉકટ થપટ ધરં ॥
મખ મખ, રટ સુભટ સુભટ રટ મંગલ, ભલ નટ મલ ટલ, બુસટ ભડે ॥
આયે પુર જનકઃ ૩

ધ્રમ ધ્રમ ધર ધ્રમક ધ્રમક ધર, ધ્રમકત, કૃમ કૃમ કૃમ કૃત ખટત્ર કલં ॥
વૃમ વૃમ કલ દુત અધ્રમ ભર વિક્રમ, દશમ ઉદમ દેખ હસમ દલં ॥
અસુરાંન પેખ સુર કરત ઉર વિભ્રમ, બાંન સરં રઢરાંન બડે ॥
આયે પુર જનક; ૪

કસ કસ કટી બંધ કંધ દસ ઉક્રસ, રવ સસ દોઉ પ્રસ થંભ રેયં ॥
ખસ ગે ગજ ખંભ દેખ અસ રાક્ષસ, ધસ રસ ભર અતિ ધનુષ ધેયં ॥
કરછ પેંનાક ત્રય વિસ નેંહ ચે કર, પતીય લંક સર અરસ પડે ॥
આયે પુર, જનકઃ ૫

ભત ભત વત પ્રવત પ્રણુત બોહ ભૂપત, સુરપત એહપત નૃપત સબે ॥
હસ્ત કચરાય લંક પત ગ્યો હઠ, એહ વૃત કુંણુ ધૂત મમત અબે ॥
કથ કૃત જનકેશ સુમંત પ્રત અહુ કૃત, ન ખત્ર પ્રથી ધીજરામ નડે ॥
આયે પુરજનકઃ ૬

સુન કૃત કહ બચન લછન નન સંખત, ધન ધન રઘુવર ધનક ધરો ॥
પન રખોક્ષત્રી ક્રમ જનક વૃતન પુનિ, વ્રસન છદન સીય બેગ વરો ॥
ધરતન હરિ ક્રોધ બદન ચખ ધોમર, મન મોહન કર મુંછ મૂડે ॥
આયે પુર જનકઃ ૭

ઝટ પટ ઝડ કમર પીતાંમ્બર ઝટકત, ભુગટ ત્રગટ વ્રહ વોમ ભડે ॥
ધડ હડ પડ પ્રથીય, ગેયણુ ખડ હડ ધડ, કડડ સહસ ફની લચ કમઠે ॥
કર હાક ઝપટ પેનાક ત્રહુવે કટ, ગગન દુંદ ચટ જેત્ર ગડે ॥
આયે પુર જનકઃ ૮

ઝળળળળ પ્રબળ રૂપ ધર ચત્રભજ, કૃમળ નૃમળ દ્રગ સહસ કળા ॥
હળ વળ ગળ માળ મુગટ ફળ હેંડળ, કૃણુ કુંડળ વર લળ કમળા ॥
ધાનખ શંખ, ચક્ર, ગદા, પદમ ધર, ઝળળળ મુગટ મણી જ્યોત જડે ॥
આયે પુર, જનકઃ ૯

છપય

ઝળળ મુગટ મણીજ્યોત, પ્રગટ ઉધ્યોત અપ્રબળ ॥
કંદ્રપ વસસી કોટ કોટકોટાન સ કોમળ ॥
પરમ રૂપ અન પાર ધાર કોમંડ ચક્ર ધર ॥
કરત જગત જ્યકાર, વિશ્વ આધાર સીયાવર ॥
જનકેશ હામ પૂરન જગન, સોમશામ સુરં નર સથરો ॥
ભજ સેહ વંદ રણુછોડ ભણે, એહ રામચંદ્ર દશરથરો ॥ ૧

આધક નેચર આનંદ, પ્રથી આનંદ ત્રહું પર ॥
અંદ્ર ચંદ્ર દણીયંદ, ધર્મ જોગંદ્ર ગંગ ધર ॥
શેષ સકલ સામંદ, વસવ નારદ ગર ત્રમં ॥
ભરત શત્રુધન લછન, એહી મલ જાન અપ્રમં ॥
દુંદભી શબદ વાજતદોમ, ધનસ ભોમ દન ધામરી ॥
કૃત આસ એહ રણછોડ કવિ + રજત જોડસિયરામરી ॥

આ છંદ સંવત ૧૮૯૯ ના વૈશાખ વદ ૮ ના રોજ લખ્યા છે. એવો સ્વહસ્ત (રણછોડદાનકવિ) લખીત ચોપડામાં ઉલ્લેખ છે, (દઃ કચરદાનજી મું-દેવરાસણ)

+ એ કવિ શ્રી રણછોડદાનજી રત્નું સદ્ગુરૂશ્રી દેવાનંદસ્વામી પાસેથી પંચ વિધાન શિખ્યા હતા, તેથી તેઓશ્રી **પંચવિધાની** કવિના નામે પ્રખ્યાત હતા, **પાંચવિધાન** (૧) સેત્રંજની બાજી રમવી (૨) વારતા સાંભળતાં પ્રશ્ન ઉતર કરવા, (૩) માળાના મણકા મનમાં ગણવા, (૪) મોઢેથી સ્વામિનારાયણ નામનો ઉચ્ચાર કરવો, (૫) ચાર તુકનું નવીન કાવ્ય લખાવવું, એ પાંચ વિધાન, તેઓશ્રીએ ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદજી અને શ્રી દેવાનંદજીસ્વામીના પ્રતાપે સિધ્ધ કરેલાં હતાં, સદ્ગુરૂશ્રી બ્રહ્માનંદ સ્વામી રચિત "રાસાષ્ટક રેણુકી છંદ પોતે શ્રી દેવાનંદસ્વામી પાસેથી શીખી અને તે ઉપરથી આ છંદ પોતે રચી દેવાનંદસ્વામીને શંભળાવતાં સ્વામી બહુજ રાજી થયા હતા, તે કવિશ્રી રણછોડદાનજીના પુત્ર **મહોબતસંગ** થયા અને તેના પુત્ર **પ્રભુદાનજી** થયા તેના પુત્ર **કચરદાનજી** રત્નું હાલ દેવરાસણમાં વિધ્યમાન છે ઉંમર વરસ ૬૨ ની છે કાવ્યો પણ રચે છે અને શ્રીજી મહારાજનો મહીમા અપૂર્વ જાણી ભજન સ્મર્ણ કરે છે, તેમના તરફથી ઉપરનો છંદ તેઓના જુના હસ્ત લખીત ચોપડામાંથી તેમણે જેમ લખી મોકલેલ છે તેમ છાપવામાં આવેલ છે. (સંપાદક)

(પરિશિષ્ટ ૨ જું સમાપ્ત)

પરિશિષ્ટ ૩

શ્રીઆચાર્ય મહારાજશ્રીના હજુરી પાર્ષદ મહા મુકતરાજ શ્રી કેસરભકતરાજનો જીવન પરિચય

શ્રી મખીઆવ × ગામના. ગઢવી **હરિભાઈ મહેકુ** નેં ત્યાં દેવજ્ઞાતિ (**ચારણ**) કુળમાં સં-૧૯૨૦ માં **કેસરભકતનો** જન્મ થયો હતો. પિતાનું નામ ગઢવી હરિભાઈ અને માતુશ્રીનું નામ **શ્રીરાજુબા** હતું જેઓ સદ્‌ગુશ્રી **દેવાનંદસ્વામીના** કુળમાં (**બળોલગામે**) જન્મેલાં હતાં એથી તેઓનો સત્સંગ **શ્રીજી** છતાં પરંપરાનો હોવાથી મખીઆવ માં પણ શ્વસુર પક્ષનો સત્સંગ મળતાં બંન્ને દંપતિ આનંદથી શ્રીજી ભજન કરી ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવતાં હતાં. ધ-ધુ. અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજશ્રીએ મખીઆવમાં કેસરભકતનેં વર્તમાન ધરાવેલ હતાં. દેશકાળના વિષમ પણાથી સખત કોલેરા ફાટી નીકળતાં શ્રી હરિભાઇ ગઢવીના ધર્મપત્નિ રાજુબાદેવી અને બે પુત્રો (**શ્રી** રૂપસંગજી અને બાપુજી) મળી ત્રણે એ કોલેરામાં ધામમાં ગયાં બન્ને પુત્રોને એકજ ચિતામાં અગ્નિસંસ્કાર કરેલ હતો. તે પછી મોટા દિકરા શ્રી હલુભાઈ અને ચોથા **સહુથી** નાના દીકરા **શ્રી કેસરદાનને** પણ કોલેરા થયું. તેજ રાત્રે શ્રીજી સ્મરણ કરી શ્રી હરિભાઇ ગઢવીએ મનમાં વિચાર્યું કે, હવે ગૃહસ્થાશ્રમ **શ્રીજી** ઇચ્છાથી વેરખેર થઇ ગયો. મોટા નાના બન્ને દિકરા પણ મરણ શૈંયા ઉપર છે. તેમજ પોતાને પણ દર્દ લાગુ પડવાનાં ચિન્હો જણતાં, પોતે માનતા કરી કે જો " આમાંથી અમો ત્રણે ઉંગરીએ તો **શ્રી નરનારાયણ** દેવની સેવા જીંદગીભર કરવી અને ગીરાસ માલ-થાલ, સ્થાવર જંગમ મિલકત, જે કંઇ ઘરમાં છે તે બધું શ્રી નરનારાયણ દેવને અર્પણ કરવું " તેથી મુળજી બ્રહ્મચારીનાં ભત્રીજી રામબાએ કેસરદાનનુ નાક વીંધી રોગ કાઢયો. આમ શ્રીજી ઇચ્છાથી આરામ થયો એટલે તમામ માલ મિલકત વેચી તેના રોકડા રૂપીઆ ત્રણ હજાર કરી, ગાય-બળદ ભેંશ ઘોડી અને ગાડું લઈ બન્ને પુત્રોને ગાડામાં બેસારી **શ્રી હરિભાઇએ**

× મુકુંદ બ્રહ્મચારી (મુળજી બ્રહ્મચારી પણ મછીઆવ કે) મખીઆવ ગામના હતા.

અમદાવાદ, આવી શ્રી નરનારાયણ દેવને તે સર્વ હરિકૃષ્ણાર્પણ કર્યું, અને પોતે પિતાપુત્રો ધ. ધુ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી કેશવપ્રસાદજી મહારાજ શ્રીની સેવામાં રહ્યા એકાદ વર્ષ બાદ મોટા પુત્ર હલુભાઇને વૈરાગ્ય ઉત્પન થતાં શ્રી આચાર્ય મહારાજશ્રીના હસ્તથી ભાગવતિ દીક્ષા લઈ સાધુ થયા; જેનું નામ "રામકૃષ્ણદાસજી" રાખેલ હતું. તેઓ મહા તપસ્વી રૂષિમુનિ જેવા વૈરાગ્યમૂર્તિ થઇ શ્રી નરનારાયણના મંદિની અહોરાત્રસેવા કેટલાક વર્ષો સુધી કરી શ્રીજીના ધામમાં ગયા. ગઢવી હરિભાઈ પણ ધોળે લુગડે સાંખ્ય યોગી વર્તમાન પાળી આચાર્યશ્રીની સેવા કરતાં કરતા તેઓ પણ શ્રીજી ધામમાં ગયા હતા.

શ્રી કેશરભકત પોતાના પિતાશ્રી સાથે અમદાવાદમાં આવ્યા ત્યારે તેઓશ્રીની ઉપર માત્ર ચાર પાંચ વર્ષની જ હતી. તેથી તેમની દયાજનક સ્થિતિથી ધ. ધુ. આચાર્ય શ્રીકેશવપ્રસાદજી મહારાજે તેમને નાની ઉમરમાંથી જ પોતાના ગાદીના મેડે જ રાખ્યા અને સાંખ્યયોગી વર્તમાન ધરાવી કંઈક લાયક ઉમરે તેમને ભણાવવાની યોજના કરી. પરંતુ પોતે માત્ર પુસ્તકો વાંચી વિચારી શકે તેટલું જ જ્ઞાન લીધું અને ભણવું છોડી મહારાજ શ્રીને પૂજા કરતી વખત જોઇતી સામગ્રી હાજર રાખવી, કપડાં પુસ્તકો આદી પદાર્થો સાંચવવાં અને સ્વારીમાં સાથે ફરવું...વગેરે સેવા ઉત્સાહથી કરવા લાગ્યા. આથી મહારાજશ્રીએ તેમને પોતાના છડીદાર બનાવી છડી બંધાવી તે સાથે તેમની તીક્ષ્ણ બુધ્ધિ પારખી, શ્રી કેશવપ્રસાદજી મહારાજશ્રીએ પોતે, સદ્‌ગુરૂ તદ્રુપાનંદસ્વામી * પાસેથી ડંકો (ઘોડા ઉપરએસી નગારા) બજાવતાં

---

* શ્રીજી મહારાજ જ્યારે વડોદરા પધાર્યા ત્યારે છાણી ગામ સુધી ગાયકવાડ સરકારની સ્વારી સમૈયું લાવેલ. તે ગાયકવાડને બાવન ઘોડા ઉપર બાવન નિશાન (રાજ્ય ધ્વજો) અને બાવન ડંકા બજાવનારાઓ હતા. તેના ઉંપરી તરીએ એક સુબેદાર લાલભાઈ કરીને બહુ જ ડંકો બજાવવામાં કળાનિપુણ અને બાહોશ પુરૂષ હતા. ગાયકવાડ સયાજી રાવે તેમને સોનું બક્ષેલ હતું. તેથી તેઓ પગમાં સોનાંની બેડી ગાયકવાડ તરફથી મળેલી પહેરી, હાથમાં સોનાનાં કડાં, વેઢ, વીંટી, ડોકમાં કંઠો ને માથે લાલ ગાયકવાડી પાઘડી બાંધી, ભેઠ બાંધી, હાથમાં સોનાની ચોબ (સોને મઢેલ નગારાની બે ડાંડીઓ)થી મોટા ઘોડા ઉપરથી મોટાં ત્રાંબાળુ દુંદભી નગારાં બજાવતા આવ્યા. શ્રીજી મહારાજ જેવા હાથી પાસે આવ્યા તે વખતે તે ડંકેદારે ૨૧ ચોબની દોવળી સલામી

શીખ્યા હતા. તે કેસર ભકતને શીખડાવી, તેમાં કળા નિપુણ કર્યા હતા. તે કેસરભકત યુવાન વયમાં આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાથે ડુંગરપુર રાજ્યમાં ગયા ને ત્યાં સલામીનો ડંકો બજાવતાં ડુંગરપુરના મહાજન ડંકો સાંભળી તેમની પાસે આવી શાબાશી આપી હતી અને રોકડા રૂપીઆઓ સાથે સંકેત પાઘ બંધાવી હતી,

---

લીધી. સદ્‌ગુરૂશ્રી બ્રહ્માનંદ સ્વામી તે સાંભળીને બહુ ખુશી થયા ને સવારી ચાલતી કરવાનો ડંકો બજાવવા આજ્ઞા કરતાં તે લાલભાઈ ડંકાસુબેદારે "કુચની નોબત" એવી તો સરસ બજાવી કે બધે માઇલોમાં સાંભળતાં સ્વારી ચાલુ થઇ તેમ સમજનારા સમજી ગયા. શ્રીબ્રહ્માનંદસ્વામી તો તે ડંકાના બોલ સંપૂર્ણ જાણતા હોવાથી શ્રીજી મહારાજને તે બોલો સાંભળાવી ખુબ તારીફ કરી કહ્યું કે, "બજાવનારના મુજરાથી આપશ્રી દયા કરી તેનું કલ્યાણ કરજો". એમ વિનંતિ કરતાં શ્રીજી મહારાજે તે લાલભાઇ ઉપર કરૂણા દૃષ્ટિ કરતાં ચાર ચક્ષુઓ મળતાં જ એક ચોબ નગારા ઉપર અને એક ચોબ (દાંડી) ઊંચા કરેલા હાથમાં જ શ્રીજી મૂર્તિનો લક્ષ થવાથી સ્થિર થઇ. ગઇ, ઘોડાના એગલરીયાઓ તે જોઇને અકળાયા ને ઘોડેથી તે પડી જાય નહીં, તેમ બન્ને બાજુ પગ ઝાલી ઊભા રહ્યા; પણ એ લક્ષ તો માત્ર ત્રણ મીનીટનોજ હતો. તેથી જાગૃત થતાં લાલભાઈને તે સમાધિ લક્ષમાં પૂરણ પુરૂષોત્તમ નારાયણનાં દર્શન થયાં, તેજ આ શ્રીજી મહારાજ છે ને સાક્ષાત્ પ્રભુ છે, તેવી ભાવના થતાં તેઓએ ફરી સલામીનો ડંકો બજાવી શ્રીજીને પ્રણામ કરી, ઘોડો દોડાવી આગળ થયા અને શ્રીજી નવગજા હાથી ઉપર બીરાજ્યા. સ્વારીમાં તેઓએ ડંકો એવો સરસ બજાવ્યો કે ખુદ ગાયકવાડ સરકાર પણ જોઇ રહ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, "લાલદાસે આવો ડંકો કોઈ વખત બજાવ્યો નથી." પછી જ્યારે શ્રીજી વડતાલ પધારવા તૈયાર થયા તે વખતે તે ડંકા સુબેદાર શ્રી લાલભાઇએ ગાયકવાડ સરકારને અરજ કરી કે, "મારે શ્રીજી મહારાજ પાસે ત્યાગી થઇને રહેવું છે, માડે રજા આપો અને મારા નાના ભાઇને મેં આ વિદ્યા શીખવી છે, તે મારી જગ્યાએ રહી આપની સેવા કરશે." ગાયકવાડની રજા મળતાં તેઓ વડતાલ સાથે આવ્યા અને સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના મંડળમાં થોડો વખતરહ્યા. તે પછી તેમનો તીવ્ર વૈરાગ્ય પારખી સ્વામીની વિનંતિથી શ્રીજી મહારાજે તે લાલભાઇને ભાગવતી દીક્ષા આપી અને બોલ્યા જે, "ડંકો બજાવતાં અમારા સ્વરૂપમાં તદ્રુપ થઈ ગયા હતા, તેથી નામ "તદ્રુપાનંદ" પાડીએ છીએ." એમ કહી બ્રહ્માનંદસ્વામીને સોપ્યા.

તેમજ એક સમય પોતે વડતાલ ગયેલા ત્યારે ત્યાં જઇ ડંકો બજાવતાં ધ. ધુ. વિહારીલાલજી મહારાજ શ્રી સભામાંથી પોતાના હજુરી સેવકો સાથે તેમની પાસે પધારી " વાહ, વાહ, ડંકો ઘણો જ સરસ બજાવો છો ! કાકાની પાસે આવા કળાનિપુણ ભકતો રહે છે, તેવા બીજે નથી " એમ કહી ચદર ઓઢાડી સનમાન કરેલ હતું. પછી શ્રી કેશવપ્રસાદજી મહારજશ્રીએ તેમની તીક્ષણ બુદ્ધિ જાણી ઇડર રાજ્યના રાજ ગાયકો ઉત્તમ સગીંત શાસ્ત્ર જાણતા હોવાથી ત્યાં અમદાવાદથી સંતો સંગીત શીખવા જતાં તેમની સાથે ઇડર મોકલ્યા. ત્યાથી સંગીત શીખી પોતે તબલાં-સતાર—હારમોનિયમ વગેરે બજાવી ગાયન કળાનો પણ સારો અનુભવ લીધો. પછી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી કચ્છ ભુજ મહારાવશ્રી ઉંપર પત્ર લખી મોકલતાં તેઓ ભુજ ગયા. ત્યાં 'અશ્વ શાલી હોત્ર શાસ્ત્ર સાથે ઘોડે સ્વારી શીખી, વ્રજભાષા પાઠશાળાના અધ્યાપક પાસેથી થોડુ પિંગળ શીખી, સંગીત સાહિત્યનું જ્ઞાન મેળવી અમદાવાદ અવ્યા હતા.

મહારાજ શ્રીના લાલજી શ્રી પુરૂષોતમ પ્રસાદજી જ્યારે નિશાળે ભણવા પધારતા ત્યારે તેની ગાદલી અને દફતર લઈ સાથે જતા એમ સેવા કરતાં. જ્યારે શ્રી પુરૂષોત્તમપ્રસાદજી મહારાજ ગાદીએ આવ્યા ત્યોરે તેમની પણ છડી પુકારી હજુરી પાર્ષદ તરીખે સેવામાં રહ્યા હતા. તે જ રીતે જ્યારે શ્રીવાસુ દેવપ્રસાદજી મહારાજ શ્રી ધર્મકુળમાં (હિન્દુસ્તાનમાં)થી અમદાવાદ પધર્યા ત્યારે તેઓશ્રીની ઉમર ઘણીજ નાની હતી, તેથી તેમની સંપૂર્ણ સંભાળ રાખવાની જવાબદારી સત્સંગ સમાજે શ્રી કેસરભકતને સોંપી હતી પોતે પણ એ ઉમદા તક મળતાં અહર્નિશ શ્રી વાસુદેવપ્રસાદજી મહારાજની સેવામા રહ્યા હતા. મહારાજશ્રી બહુજ નાની ઉંમરના હોવાથી રાત્રે પણ કેશરભકતની પાસેજ જોડાજોડ ઢોલણી ઢળાવી પોઢતા. તેમને ગાદીએ બીરાજી પોતાને ઉછેરનાર સેવક ભકતની કદર જાણી ખાસ ભરોસાપાત્રને શ્રીજીની શુધ્ધ ઉંપાસનાવાળા ભકત જાણી પોતાની તહેનાતમાં રાખી છડી બંધાવી સ્વારીમા સાથેજ રાખતા ત્યાર પછી વિદ્યમાન ધ. ધુ. ધર્મભાર્યન્ડ આચાર્ય મહારાજ શ્રી દેવેન્દ્ર પ્રસાદજી મહારાજનો જન્મ થતાં પોતે ઘણીજ ખુશાલી જણાવી, આચાર્ય મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી એ લાલજી મહારાજશ્રીની સેવામાં રહ્યા, શ્રી લાલજી મહારાજ મોટી ઉમરના થતાં બહુજ બુદ્ધિશાળી અને અનેક કળા જાણવાની તીવ્ર ઇચ્છાવાળા હોવાથી પોતે શીખેલા ડંકાના બોલ વિદ્યમાન મહારાજશ્રીને શીખડાવ્યા અને પોતે અનેક વખત તેઓશ્રીની સ્વારીમાં

હજુરમાં રહી છડી પુકારી, શ્રીજી કૃપાથી તે મહારાજશ્રીના દીર્ઘાયુ લાલજી મહારાજશ્રી! તેજેન્દ્રપ્રસાદજી મહારાજશ્રીનો જન્મ થતાં તેમની સેવા પણ શ્રી કેસરભકતને સોંપાણી. આમ આદિ આચાર્ય શ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજનાં વર્તમાન ધારણ કરનાર મહા મુકતરાજ શ્રી કેસરભકતે અમદાવાદની ગાદીના આદિ આચાર્યથી આરંભી વિદ્યમાન આચાર્યશ્રી સહીત પાંચ આચર્યશ્રીના અને છઠા લાલજી મહારાજશ્રીના હસ્તકમળથી પ્રાસાદિત મહા જંગમતીર્થ સમાન કેસરભકતે શ્રીજીની ઉપાસનાથી અને પોતાના ભકિતયોગના બળે સત્સંગમાં ફરી દેવ, આચાર્ય, સંત અને મંદિરની હજારો રૂપીઆની સેવા કરી, પોતાનું શરીર અશકત થતાં અને આંખનું તેજ ક્ષીણ થતાં પોતાના મુખ્ય શિષ્ય મહોબતસંગને આચાર્ય મહરાજની છડી બંધાવી પોતાની સેવામાં રાખ્યા.

પોતે ચાર વર્ષની ઉમરમાંથીજ સત્સંગમાં આવી અખંડ બાળ બ્રહ્મચર્ય પાળી અનેક શ્રીજી છતાંના નંદપકિતના સંતોને, બ્રહ્મચારીઓ તથા ગૃહસ્થ હરિભકતોનાં દર્શન કર્યા હતાં. તેમાંથી થોડાં નામો અત્રે તેઓશ્રી યાદ કરી લખાવે છે. અમદાવાદ દેશના સદ્‌ગુરૂ શ્રી તદ્રુપાનંદસ્વામી, ભૂમાનંદસ્વામી, જ્ઞાનાનંદસ્વામી, હરિનામાનંદસ્વામી, ધ્રુવાનંદસ્વામી, પ્રસાદાનંદસ્વામી, શ્વેતવૈકુંઠાનંદ બ્રહ્મચારી, નિલકંઠ બ્રહ્મચારી; અને વડતાલ દેશના સદ્‌ગુરૂશ્રી અદ્‌ભુતાનંદસ્વામી, પવિત્રાનંદસ્વામી, વિજ્ઞાનાનંદસ્વામી નિષ્કામાનંદસ્વામી; ભુજમાં શ્રી અચ્યુતદાસજી, ભુમાનંદ બ્રહ્મચારી, જોરાજીભગત, શ્રી નથુભગત,જીવો ભગત; અમદાવાદના રાહો ભગત જે મીયાણા હતા અને તેનું ગળું બહું જ મોટું અને પહાડી અવાજથી કીર્તનો બોલી પડછંદા પાડતો ગંભીર નાદ હતો. એ સર્વેનાં દર્શન પોતે કરી સમાગમ કર્યાનું તેઓશ્રી કહેતા હતા.

પોતાને ધારણામાં શ્રીજી મહારાજ અને અક્ષર મુકતોનાં અલૌકિક દર્શન થતાં તેવો તખ્તો ચીતરાવી અમદાવાદ મંદિરમાં શ્રી ગણપતીની પાછળના ભાગમાં આચાર્ય મહારાજશ્રીના શુભ હસ્તે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી પધરાવેલ છે તેમજ ગઢપુર ધામની × અક્ષર ઓરડીમાં પણ તેવોજ તખ્તો

× એ તખતો ચીતરાવી પધારવવામાં મારા પૂજ્ય કાકાશ્રી દવીદાન ભાઇ બનાભાઇ, અને અમો બંને ભાઇઓ હું માવદાનજી તથા ચતુરદાનજીએ યથાશકિત સેવા કરેલ છે. તે હકીકત અક્ષર ઓરડીના તખ્તા નીચે લખેલ છે.

પોતે ચીતરાવી વરતાલ દેશના આચાર્યશ્રીના હસ્તથી પધરાવેલ છે, તેમજ અમદાવાદ ધોળકા આદિ પાટોત્સવના યજ્ઞમાં પણ પોતે હજારો રૂપીઆની સેવા હેતવાળા હરિભક્તો મારફત કરાવી છે, તથા અમદાવાદ મંદિરના શીખરોની નીચેના નાનાં નાનાં શીખરો ઉપર સોનાના કળશો પણ ચડાવવામાં સારી સેવા કરી છે. હીમતનગર, મખીઆવ, ડાંગરવા, પાડાટોડલા આદિ મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી ત્યાંના હરિભક્તોને રાજી કર્યા હતા.

તેમના ઘણાએક શિષ્યોમાંના કેટલાક ધામમાં ગયા ને કેટલાક ઘેર જતા રહેલા હતા. હાલ તેમના શિષ્ય વર્ગમાં મુખ્ય તરીકે એક (૧) અમરસી ભકત, ૭૦ વર્ષની વયે થોડાં વર્ષો પહેલાં મુળીમાં ધામમાં ગયા છે. (૨) બીજા અમરા ભકત જાતે દેવજ્ઞાતી (ચારણ) છે. તે પણ ૮૦ વર્ષની ઉમરના છે અને વાડીના મંદિરની સેવામાં રહી ભજન કરે છે. (૩) ત્રીજા શામળા ભકત તે પણ દેવજ્ઞાતિ અને કવિ છે તેઓ દીર્ઘાયું લાલજી મહારાજશ્રીની સેવામાં છે. (૪) ચોથા શ્રી મહોબતસિંહ છે. બાર વરસની નાની વયમાં આવેલા અને કેશરભકતની સેવામાં જોડાયેલા. તેમણે પોતાના ગુરૂની સેવામાં ખુબ જ દીલથી રાત્રી દિવસ તેમની આજ્ઞામાં રહેતાં હાલ તેઓ શ્રી. ધ. ધુ. આચાર્ય મહારાજશ્રીની છડી બાંધી છડી પુકારે છે; અને આચાર્ય મહારાજશ્રીના એક વિશ્વાસુ ભકત તરીકે આબરૂ મેળવી, પાઠ પુજા માળા ધ્યાન અનેક અનુષ્ઠાનો કરી, અવસરમહોલ સાંચવી સંભાળી રહેલ છે. પોતે પાર્ષદ હોવા છતાં ત્યાગીના નિયમો પાળી જગત જંજાળથી અલિપ્ત રહી, વચનામૃત, ભકતચિંતામણી આદિ સંપ્રદાયના ગ્રંથોનું અધ્યયન કરી રહેલ છે.

શ્રીજી મહારાજના હજુરી સેવક શ્રી ભગુજી ભકતરાજ હતા, તેમના શિષ્ય કાંધોજી ભકત થયા, ને તેમના શિષ્ય ધીરજી ભકત થયા, ને તેમના શિષ્ય જેઠા ભકત થયા, તેમના શિષ્ય + કેસરભકત થયા; ને તેમના શિષ્ય મહોબતસિંહ થયા. આમ શ્રીજી છતાંથી અત્યાર સુધીની ગુરૂપરંપરાએ આ પાંચમી પેઢીના મહોબતસિંહ ભકતરાજ છે.

× આચાર્ય મહારાજ શ્રી દેવેન્દ્રપ્રસાદજી મહારાજે સદગુરૂઓની જેમ સભામાં બેસવાની ગાદી બક્ષીસ કરી છે.

શ્રી કેસરભકતે બન્ને દેશના મંદિરની મૂર્તિઓનાં નામો અને પ્રસાદીનાં સ્થાનો તથા મોટેરા નંદ સાધુ બ્રહ્મચારી પાર્ષદોનાં નામો તથા શ્રી ધર્મકુળનાં નામો તેમજ શ્રીજી છતાંના હજુરી પાર્ષદોનાં અને મહા મુક્તરાજ શ્રીજીવુબા આદિ મોટેરાં બાઇઓ વગેરેનાં નામોની એક અમર વેલી જેવી નામમાળા લખી છે. તે નામમાળાના યોગે અને શ્રી સ્વામિનારાયણના ષડક્ષરમંત્ર જાપના યોગે પોતે અનેક હરિભકતોના મનના સંકલ્પ પુરા કરતાં. અને તેઓ દ્વારા મંદિરની દેવની, આચાર્યશ્રીની અને સંતોની ખુબ સેવાઓ પોતે કરવી છે. છેલ્લે સદ્‌ગુરૂશ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના સ્મરણ તરીખે શ્રી મૂળી મંદિરની વાડીમાં શ્રીજી પ્રસાદીના સ્થાને "શ્રી બ્રહ્મમહોલ" નામનો મહોલ ચણાવી, ત્યાં શ્રીજી ચરણારવિન્દ પધરાવી આચાર્ય મહારાજશ્રીના શુભ હસ્તે આરતી ઉતરાવી પોતાનો સંકલ્પ પૂર્ણ કર્યો હતો.

સદ્‌ગુરૂશ્રી કેશરભકતનો ઘણાં વર્ષોથી પ્રયાસ હતો કે, સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીનું જીવન ચરિત્ર પ્રસિદ્ધ કરવું. પોતાના અખંડ બાળ બ્રહ્મચર્યના પ્રતાપે, શ્રીજી મહારાજશ્રીની શુંદ્ધ ઉપાસના બળે, તેમજ સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીની ગુરૂભકિતના બળે તે કાર્ય પોતે ઘણા જ પ્રયત્ને શરૂ કરી મને તે સોંપ્યું, અને પોતના બન્ને ચક્ષુઓનું તેજ ક્ષીણ થતાં મને સોંપેલા કાર્યની સફળતા થવા અહર્નિશ માળાં ફેરવવા લાગ્યા. આજે તેમના શુભ સંકલ્પના યોગે મારી યથામતિ મને સોંપેલું કાર્ય મેં પુરૂં કરી તેમના હસ્તમાં તે ગ્રંથ સોંપતાં હું મને કૃત્ય કૃત્ય માનું છું.

આવા મહાન દેવજ્ઞાતિ કુળદીપક શ્રીજી સંતો અને આચાર્ય શ્રી તથા દેવના મહિમાવાળા, વયોવૃદ્ધ, ધર્મવંશની પાંચ છ પેઢીથી સેવા કરનાર હજુરી પાર્ષદ કેસરભકત + લગભગ એક સો વર્ષની ઉમરના હજી દર્શન આપે છે, તે શ્રીજીની કૃપા સમજી એક મહાન જંગમ તીર્થ તરીખે તેઓશ્રીને ગણી આપણે સહુ સત્સંગીઓએ અને ચારણ જ્ઞાતિએ મગરૂર થવા જેવું છે. ધન્ય છે તેમના માતા પિતાને અને ધન્ય છે તે કેસર ભકત ગુરૂશ્રીને, કે જેને ધર્મ વંશીની સેવા કરવામાં જીવન સમર્પણ કર્યું, તે સાથે ધન્ય છે ધર્મકુળ દીપક વિદ્યમાન આચાર્ય મહારાજશ્રીને કે અતિ વૃદ્ધાવસ્થાયે પહોંચેલા પોતાના એ હજુરી સેવકની સંભાળ લેવાને દર્શન આપવા તેમને આસને પધારે છે.

× તેઓશ્રી સ.-૧૦૧૯ ના શ્રાવણમાસમાં અક્ષર નિવસી થયા છે તેસર્વ હકીકત-હવે પૂરવણી વૃતાંતમાં આવશે.

પૂરવણી વ્રતાંત

આગ્રંથની બીજી આવૃતિ થતા પહેલાં ગુરૂશ્રી કેસભકત પોતે શ્રીજીના ધામમાં પધાર્યા તેમના ખાસ સેવક અને મહારાજ શ્રીના હજુરી પાર્ષદ (છડીદાર) ભકત શ્રી મહોબતસિંહજી ગુરૂશ્રીના દેહ મેલવાના સમાચાર મને લખતાં લખો છે કે, "સં. ૨૦૧૯ના શ્રાવણવદી આઠમથી ગુરૂશ્રી ઉપસમ અવસ્થામાં રહ્યા હતા, તે લગભગ ૨૪ કલાક પછી શ્રાવણવદ ૯ ના રોજ મંગળા આરતી થતાં પોતે જાગૃત થૈ મને કહેવા લાગ્યા કે, "જો અંતરીક્ષમાં શ્રી સુરજ નારાયણ ઉદે થાય ને આકાશ લાલ ચોળ થાય તેમ મોટું લાલ તેજનું કુંડાળું (લાલગોળો) દેખાય છે અને તેમાં સદગુરૂશ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી બીરાજ્યા છે [એટલું કહેતા માંજ ફરી કહેવા લાગ્યા કે જો હવે મહા અદભુત શીતળ શાંન્ત શ્વેત તેજનો ગોળો દેખાય છે અને તેમાં શ્રીજી મહારાજશ્રી અને ધ. ધુ. અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ બીરાજે છે. મને ઉભો કરો મારે દંડવત કરવા છે, "આમ કહેતાકને વારમ વાર નમસ્કાર કરતાં કરતાં પછી પોતે શીખરબંધ મંદિરની મુર્તિઓ અને શ્રીજી પ્રસાદીના સ્થાનકોની જે નામ માળા રચી હતી તે મોટે સાદે ગાવા લાગ્યાં તે પછી મહા મૂકતો (સંત બ્રહ્મચારી પાર્ષદો ગ્રહસ્થ એકાંતિક શ્રીજી સમકાલીન બાઇભાઇ આદી મહા મુકતો)ની નામ માળા પોતે દરરોજ બોલતા તે બોલવા લાગ્યા અને ધૂન્ય કરવા લાગ્યા તે પછી દીવસના ત્રણ બજે કહે કે. "જુવો અનંત વીમાનોમાં અનંત મુકતો છે અને શ્રીજી મહારાજ તથા અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ તથા સદગુરૂ બ્રહ્માનંદસ્વામી અને સદગુરૂ શ્રી ગોપાળાનંદસ્વામી મને ધામમાં તેડી જાય છે લ્યો છેલ્લા જયસ્વામિનારાયણ છે. તેમ કહી બે હાથ જોડીને ધામમાં પધાર્યા હતા" (સંવત ૨૦૧૯ શ્રાવણ વદી ૯)

એ ધામમાં પધાર્યા પછી ભકતરાજ મહોબતસિંહજીએ ગુરૂની સઘળી ઉત્તર ક્રિયા કરી પારાયણ બેસારી ગુરૂશ્રી કેસભકતની કિર્તી પ્રમાણે દેવને થાળો સંતોને ભોજન આદી અનેક રીતે ગુરૂશ્રી પાછળ ખર્ચ કરી પોતાની ફરજ બજાવી હતી. એ અવસરે રાજકવિ રાવદાનજી રત્નું તરફથી અને કવિ શ્રી હમીરદાન લાખાજી તરફથી તથા દેવરાણના રત્નું કચરદાન તરફથી જે શોકાંજલીનાં કાવ્યો રચાયેલાં તે આ નીચે આપવામાં આવેલ છે. (કવિ રાવદાનજી રત્નું)

ભકતરાજ શ્રી કેસરભકતનું શોકાંજલિ કાવ્યાષ્ટક

કર્તા--રજકવિ માવદાનજી રત્નું

હરિગીત છંદ

શ્રી દેવકુળમાં જન્મ પુર, મછીયાવ વર્ણિ મુકુંન્દનું ॥
રાજૂબા માતા તાત હરિભાઈ, મ્હેડુ કુળ આનંદનુ, ॥
વ્રતમાન અવધપ્રસાદજી, મહારાજ કર શિરપર ધરે ॥
શ્રી ધરમકુળ સેવક, કેસરભકત કદિ નહિ વીસરે ॥૧॥

વરસ પાંચની ઊંમરે- આચાર્યના સેવક થયા,
બાળ બ્રહ્મચારી રહિ, સાહિત્ય સંગીતને ભણ્યા,
ડંકો બજાવાની કળા, છડીબોલ ઉત્તમ ઉચ્ચરે,
શ્રી ધરમકુળ સેવક-કેસરભકત કદિ નહિ વીસરે, ॥૨॥

આચાર્ય કેશવપ્રસાદે કરૂણા કરી ઉછેરીયા,
મહારાજ પુરૂષોત્તમપ્રસાદે, લાડ બહુજ લડાવિયાં
શ્રી વાસુદેવપ્રસાદજી જેના ખોળામાં ઉછરે,
શ્રી ધર્મકુળ સેવક-કેસરભકત કદિ નહિં વીસરે, ॥૩॥

શ્રી દેવના પણદેવ શ્રી દેવેન્દ્રપ્રસાદ દયા કરી,
ગાદિ બક્ષી સભામાં, સેવક તણી સુ કદર કરી,
શ્રી લાલજી મહારાજ પણ, કરિકૃપા હસ્તો શિર ધરે,
શ્રી ધર્મકુળ સેવક, કેસરભકત કદિ નહિં વીસરે, ॥૪॥

શ્રીજી તણા સેવક ભગુજી ભકત નીંજ પરમપરા,
કેસરભકતે સાંચવી, સેવા સદાય ધુરં ધરા,
વિશ્વ વિહારી લાલજી વડતાલ તેડી કદર કરે,
શ્રી ધર્મકુળ સેવક કેસરભકત કદિ નહિં. વીસરે. ॥૫॥

ગઢપુર અક્ષર ઓરડી પધરાવ્યો તખતો પ્રેમથી,
શ્રીનગર મંદિર કળશ નાના ચડાવ્યા શુભ નેમથી,
બ્રહ્માંડ અક્ષર બ્રહ્મનો, પધરાવ્યો તખતો મંદિરે,
શ્રી ધર્મકુળ સેવક, કેસરભકત કદિનાં વીસરે. ॥૬॥

'બ્રહ્મમ્હોલ' રચિને મુળીમાં કીર્તિ કળશ ચડાવીયો,
શ્રી બ્રહ્મસંહિતા વીચરી, સંકલ્પ સિધ્ધ કરાવીયો,
સદ્ગુરૂ બ્રહ્માનંદનો મહીમા સદા જગ વિસ્તરે,
શ્રી ધર્મકુળ સેવક કેસર ભકત કદી નાં વીસરે ॥૭॥

સો વર્ષ જીવન જીવીને, શ્રીજી ભજન કરિ ભાવથી,
અક્ષર નિવાસી થતાં ઐશ્વર્યો જણાવી પ્રભાવથી,
કવિ માવદાન મહાન ગુરૂનો, અકળ મહીમા ઉચ્ચરે,
શ્રી ધર્મકુળ સેવક, કેસરભકત કદિનાં વીસરે. ॥૮॥

દોહા

બે હજાર ઓગણીસનો, સંવત શ્રાવણ માસ
વદિ નૌમી કેસર ભકત, વસિઆ અક્ષર વાસ ॥૧॥
મહા અનાદી મુકત જે, કેસરભકત મહાન.
જંગમ તીર્થ જતા રહ્યા, ધરિ હરિનું ધ્યાન, ॥૨॥

શ્રીમદ્ભાગવતની કથા, સંભળાવી દિન સાત,
ભોજન વ્યંજન ભાવથી, જમ્યા સંત સહુ જાત. ॥૩॥

મહોબતસંગે મુખ્ય રહી, કર્યું ઉત્તમ સહુ કાજ,
ગુરૂ રૂણ ઉતારીઉં, કહત માવકવિરાજ ॥૪॥

પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી ના હજુરી પાર્ષદ શ્રી કેસરભકત ને શોકાંજલી

(કર્તા કવિ હમીરદાન)

કવિત

વયોવૃદ્ધ જ્ઞાન વૃદ્ધ કેસરભકત શુદ્ધ,
આચારજ આશ્રિત પરપરિત કા મહાન,
સારે સત્સંગમેં બિસારે બિસરાત નાહિં.
ઉતર રૂ દચ્છિન કે દેશ ભઇ ભારી હાન,

સુકવિ હમીર દાનવીર ત્યોં સુધીર બુદ્ધિ.
જાકા ગુન ગાનકા કરૌ મૈં કિતના બખાન.
અહમદાવાદ સ્વામિનારાયણ મંદિરતેં,
પારષદ મંડલકા અસ્ત ભયા અંશુમાન. ॥૧॥

કલશ કૃપાટ નર નારાયણ કીન્હે જિન્હેં,
શ્રીપુરમેં સ્વર્ણ કે વિવર્ણ જાકો ખાસભો,
કે તે અન્ન સત્ર મેં જિમાયે જન સહસ્રન,
મૂલી ગઢડામેં દેવ સેવાકો પ્રકાશભો.
લાયે દામ લાખોં નિષકિંચન રહાયે સદા.
મંદિર બનાયે કેક વિમલ વિકાસભો.
નરાગ્રજ પીઠ અધિપતિ કે હજુરી મહા,
કેસર ભકત જુકો અક્ષર નિવાસભો, ॥૨॥

દોહા

પીઢીચાર હમીરકી, આશ્રય સ્થાન અનુપ.
સો કેસર ગુરૂરાજગો. અક્ષર અક્ષર રૂપ. ॥૧॥

ગ્યો સતસંગી જગતતેં, ભગત ભલપ ભંડાર,
કેસર ગુરૂકી કીર્તિ કો, ભુજ મોબતકે ભાર ॥૨॥

શ્રી દેવરાસણના રત્નું કચરદાનજી કૃત શ્રી કેશરભકત વિષે–દોહા

સ્વારથમાં સમજ્યો નહિં; કીન પ્રમારથ કામ,
શિરોમણી સત્સંગનો, ગ્યો કેશર ગુણધામ, ॥૧॥

બ્રહ્મચારી બાળો અને, અરપી શ્રીજી આય,
અચળ રીત અરક્ષપતિ-પહોંચ્યો શ્રીજી પાય, ॥૨॥

શ્રી દેવ દુંદભી નાદ–ઘોડાની સ્વારીનો ડંકો

આ ડંકાના બોલ સારા સારા સંગીતકારોમાં કોઇ કોઇ જાણતા હોવાથી તેઓ જીભાનથી બોલ બોલી બતાવે છે, પરંતુ દુંદભી (નગારા)ના ઉપર ચોબ (ડાંડી) મારીને હાથના કાંડાના વળાકથી નોબતનો જે નાદ એટલે કે તેના અવાજમાંથી જે શબ્દો નીકળે તેવો ડંકો બજાવનાર હાલ ભાગ્યે જ જોવામાં આવે છે. દેશી રજવાડાંઓના રાજ્યોનું વીલીનીકરણ થવાથી એ વિદ્યા હાલ તો ત્યાંથી અસ્ત થઈ છે. આ વિદ્યા વાંચવાથી આવડતી નથી જેમ કોઇ 'રાઇડીંગ'નું પુસ્તક એક વખત વાંચી જાય એટલે તેને ઘોડાની સ્વારી આવડી જતી નથી તેમજ "ઓપરેશન" કરવાનું પુસ્તક એક વખત વાંચી જતાં તેને ઓપરેશન કરતાં આવડી જતું નથી તેમજ આ વિદ્યાના બોલ વાંચવાથી પ્રેકટીશ કર્યા સિવાઇ તે ડંકો બજાવતાં આવડી જતો નથી.

આપણા સંપ્રાદયમાં તે વિદ્યા સદ્‌ગુરૂ શ્રી તદ્રુપાનંદ સ્વામી કે જેઓ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના શિષ્ય હતા. તેના પાસેથી આવી છે. તેઓએ અમદાવાદ ગાદીના ધ. ધુ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી કેશવપ્રસાદજી મહારાજશ્રીને શીખવેલી અને મહારાજશ્રીએ શ્રી કેસરભક્તને શીખવેલ એ કેસરભકતે હાલના વિદ્યામાન મહારાજ શ્રી દેવેન્દ્ર પ્રસાદજી મહારાજ ને શીખડાવી હતી. તે સમયની એક જીર્ણ બુક મને તેમના શિષ્ય મહોબતસંગે મોકલાવતાં તે બુકમાં લખેલા લગભગ ૧૬ મોરાની હકીકત તેજ શબ્દોમાં નીચે આપી છે. શ્રી તદ્રુપાનંદસ્વામીની હકીકત આ પુસ્તકમાં પેજ ૬૯૩ મે આપેલ છે. આ વિદ્યા અસ્ત થવા આવતાં તેના જીર્ણોદ્ધાર રૂપે જે કંઇ મને સાહિત્ય મળેલ છે તે રજુ કરેલ છે. માટે વિષેશ જાણકારે વાંચી કંઇ ખામી જણાય તો મને લખી મોલવાથી ભવિષ્યમાં ફરી આવૃતિમાં સુધારી શકાય.

આજ લિ.
(સંપાદક)

"દેવ દુંદભી ઘોડાની સ્વારીનો ડંકો"

મોરો ૧લો

સ્વારી આવી તેની ખબર આપવાનો મોરો (માંગલીક) ૮ આઠ ચોબનો માદા ઉપર ૧ ચોબ અને નર ઉપર ૩ ચોબ એમ સાથે બે વખત વાગે તે,

મોરો ૨જો

સ્વારી ચાલવા સમયનો ઘોંસાનો મોરો ૨ ત્રગડ ધેંન ત્રગડ ધેંન આ રીતે ચાર વખત વગાડવું માદા ઉપર પણ ચાર ફેરા ઘુંસો વગાડીને 'ઝા'ની ચોબ મારવી [ઝા-ઝા-કત,ઝા.

મોરો ૩જો

સ્વારી ચઢવાનો સ્વારી ચાલતી હોય તે વખતે વગાડવાનો મોરો ૩જો "ત્રગડ તેંન તેન તેતેંન" એ રીતે પાંચ વખત વગાડવું નર પણ પાંચ વખત વગાડવો અને છેવટે 'ઝા' ત્રણ વખતની ચોબ મારવી. "તાઝા કતઝા ઝા ધેન ધેંધેન".

મોરો ૪થો

ચાર રસ્તે સ્વારી ઉભી હોય ત્યાં વગાડવાનો મોરો

"ત્રગડ ધેંન ૬ વખત નર ઉપર ત્રગડતેંન ૬ વખત માદા ઉપર ૩ વખત "ઝા વગાડવો અને પછી "કતઝા".

મોરો ૫મો

ચાર રસ્તે ઉભી રહેલી સ્વારીને ચલાવવાનો "કતર કતર કતર કતર કત કે ઝા કતઝાઝા માદા ઉપર કતાઝા ૩ વખત"

મોરો ૬ઠો

સ્વારી વીખરાઇ ગઇ હોય તેને ભેગી કરવાનો "કડાંમ" એ રીતે નવ વખત વગાડવું પછી "ધેંહ".

મોર ૭મો

ડંકાના બોલ સાંભળી જ્યારે પાછી સ્વારી ભેગી થઇ જાય તે વખતનો મોરો "ત્રગડ તેન તેન તેન તેરી" ચાર વખત વગાડવું પછી "ઝા" તટઝા કતઝા".

મોરો ૮મો

સામે કોઇ બીજાની સ્વારી આવતી હોય તે સ્વારીના ડંકાનો જવાબ દેવાનો મોરો તે વખતે પડઘમ ડંકો વગાડવો,

પાર્ષદવર્ય શ્રી કેસર ભક્ત

જન્મ સં. ૧૯૨૦ (મછીઆવ)

અક્ષરનિવાસ સં. ૨૦૧૯ (અમદાવાદ)

શ્રી કેસરભક્ત સેવક મહોબતસિંહજી સાથે

અમદાવાદ

પ. ભ. દાનવીર શ્રી ગોરધનભાઈ-હ. પટેલ

તેઓશ્રીએ બ્રહ્મસંહિતા છપાવવા પ્રથમાવૃત્તિમાં
ત્રણ હજાર રૂપીઆનું દાન કરેલ છે

(આણંદ)

પૃષ્ટ ૭૦૬

"તરડન તાતા ૬ વખત માદા ધરડન ધાં ધાં ૬ વખત નર પછી ઝા તાઝા કતઝા".

મોરો ૯મો

રાજા મહારાજા ભેગા થાય તે વખતે વગાડવાનો મોરો એ મોરાને ૧૮ ચોબની સ્વારીનો મોરો કહે છે. "ત્રગ ધેંન ધેંન, ત્રગડતેન ચાર વખત એ રીતે "તનક" એ રીતે ચાર વખત પછી ધેંહ પછી ઝા કતઝા તાઝા કતઝા".

મોરો ૧૦મો

સ્વારી દોડતી હોય તે વખતે વગાડવાનો મોરો "તરડન તરડન બાર વખતે એકજ ચોબથી જ 'તરતાતા' બાર વખત 'ધરડન ધરડન' બારવખત 'ધરડન ધાં ધાં' બાર વખત"

મોરો ૧૧મો

કાઠીઆતાડી ડંકો

"તનક" એ રીતે ૬ વખત માદા ઉપર "તેંતેંતેંતેં ઝા",

મોરો ૧૨મો

ઝાલાવાડનો ડંકો

"તન તન" એ રીતે ૯ વખત ધેન ધેન એ પણ ૯ વખત કતઝા ૩ વખત ધેં".

મોરો ૧૩મો

વગડામાં વગાડવાનો મોરો

"તકતુના" એ રીતે ચાર વખત ઝા એ ત્રણ તખત',

મોરો ૧૪મો

સરખી ચોબનો મોરો

"તેન તનન તેન તેન' એવું ૧૦ વખત 'ઝા' બે વખત"

મોરો ૧૫મો

'ધે' બરજ શુર ડંકો

"ઝા કે ઝાઝા ધુમકીટ તકતક ધુમકીટ તકતક તકીટ તકીતક ધુમકીટ ધુમકીટ તકીટ તકતક નગધેં તીકડાન કટડન કુકડટન કટડન કુકટડન કટડન ધુમકીટ ધુમકીટ ધાં ધાં એવું ત્રણ વખત."

મોરો ૧૬મો

મહારાજ ગાદીએ બેસે તે વખતે ત્રણ ચોબની સલામી

"કરરરર" એ રીતે બાર વખત 'ધોમ' ત્રણ વખત 'ઝા' છ વખત.

સમાપ્ત:

પરિશિષ્ટ–૩

આ ગ્રંથના મુખ્ય સહાયક

શ્રી ગોરધનભાઇ હ. પટેલ. કોન્ટ્રાકટરનો ટુંક પરિચય

તથા સત્સંગનો સ્વાનુભવ

[લેખક : શ્રી ઉમિયાશંકર ઠાકર, કોવિદ, સાહિત્યલંકાર,]

કાવ્યભૂષણ

(અનુષ્ટુપ)

સત્સંગે વધતી ભક્તિ, દાનથી ધન છે વધે;
ધર્મથી મોક્ષ છે નિશ્ચે, સદ ભાગ્ય ફળે ફળે,

'શ્રી બ્રહ્મસંહિતા'ના આ પ્રકટ થતા ગ્રંથમાં રૂપિયા ૩૦૦૦નો પુરસ્કાર આપનાર આણંદના શ્રી ગોરધનભાઈ હરમાનભાઇ પટેલ (કોન્ટ્રાકર) નો જન્મ ઇ. સ. ૧૯૧૨ના ફેબ્રુઆરી માસની તા. ૧૮મીએ વડોદરાતાબે ભાયલીમાં થયો હતો. તેઓ નાના હતા ત્યારે પ્લેગમાં તેઓના પિતાશ્રી હરમાનભાઈનું અવશાન થયું હતું અને પછી ફકત એક જ વર્ષમાં તેઓનાં ગ. સ્વ. માતુશ્રી સૂરજબા પણ ભાગવત્ ચરણાનુરાગી થયાં.

આથી તેઓ તેમનાં ફોઇને ત્યાં પીજમાં ઊછર્યા. જોકે તેઓનું મૂળ વતન નડિયાદ, સમડી ચકલામાં છે; છતાં પીજમાં ગુજરાતી પાંચ ધોરણ સુધીનો તેઓએ અભ્યાસ કર્યા પછી દૈવયોગે શાળાને છોડવી પડી !

મોસાળ ભાયલીમાં ૧૫ વરસની ઉમરે તેઓ ગયા. ત્યાં ખેતીની પ્રવૃત્તિમાં જોડાઇને એક વર્ષ ગાળ્યું.

ઇ. સ. ૧૯૨૭માં તેઓ ડેલાગોવા બે (પોર્ટુગીઝ--ઇસ્ટ આફ્રિકા)માં ગયા. ત્યાં ત્રણેક વર્ષ ગાળીને ખાસ કમાણી નહિં થવાથી ઈ. સ-૧૯૩૧માં તે હિંદ પાછા ફર્યા અને લોખંડની દુકાનમાં માસિક રૂ. ૪૦ના પગારથી જોડાયા. આઠેક માસ નોકરી કરીને તેઓ શ્રી મગનભાઇ શંકરભાઇ પટેલની પેઢીમાં વાર્ષિક રૂ. ૧૦૦ના પગારથી જોડાયા. ત્યાં તેઓની સારી કામગીરી

તથા હોશિયારી જોઇને એજ પેઢીના શ્રી છોટાભાઇ પટેલ તેમને વડોદરાની પેઢીમાં લઈ ગયા. ત્યાં તેઓએ ખાવા પીવા સાથે રૂા. ૨૨૫)ના વાર્ષિક પગારથી કામકાજ કરવા માંડયું. આમ લગભગ ૬ વર્ષ સુધી તેઓએ ગેંડી ગેટ, વડોદરામાં લોખંડની દુકાને કામ કર્યું. કામની આવડ, ચીવટ, ચોકસાઈ અને સહૃદયતાથી રૂા. ૩૨૧ નો માસિક પગાર ત્યાં તેઓને મળતો હતો.

ઇ. સ ૧૯૩૫--૩૬માં વડોદરાની દેસાઈ એન્ડ શાહ કું. માં કોન્ટ્રાકટરનું કામ કરવાની શરુઆત કરી, લગભગ આ ૧॥ વર્ષમાં ખાવું પીવુંને માસિક પગાર રૂા. ૫૦)નું ધોરણ હતું.

પણ 'પુરુષાર્થ આડું પાંદડું', એ કહેવત પ્રમાણે પોતાની સ્વતંત્ર બુદ્ધિ અને હોશિયારીથી ઇ. સ ૧૯૩૮માં સ્વતંત્ર કોન્ટ્રાકટરનું કાર્યક્ષેત્ર પ્રસંદ કર્યું. આમાં તેઓને પાછળનો અનુભવ ખૂબ જ મદદકર્તા થઈ પડયો.

કાકરાપાડ યોજનામાં ડેમ ઉપરનું સેટ્રીંગનું કામ સૌથી પહેલું હાથ ધર્યું. ત્યાર પછી રોઝા--ટંકારિયા રોડ (આમોદથી ૭માઇલ, જી. ભરૂચ)નું કામ એક વર્ષ; પાટાડુંગરી, દાહોદનું ૩ વર્ષ; સેવાલિયા પૂલનું એક વર્ષ તથા ગવર્નમેન્ટ મટિરિયલ સપ્લાયનું કામ ૩ વર્ષ; એમ વિવિધ પવૃત્તિઓ આદરી શ્રદ્ધા--ભકિત શું નથી કરતાં ? તેનો આ જવલંત પૂરાવો છે. લક્ષ્મીદેવીની કૃપાદૃષ્ટિ થઈ અને સાથે સાથે ધાર્મિક ક્ષેત્ર તરફ પણ વૃત્તિએ ઝોક લીધો. અને એમાં પણ પોતાની કમાણીનો સારો એવો હિસ્સો જનકલ્યાણના ક્ષેત્રમાં આપ્યો. તેમની પત્ની અ. સૌ. કમળાબહેનની પણ ધાર્મિક વૃત્તિ નોંધપાત્ર છે. ખરે જ આવું થવું એ સુયોગ પ્રાપ્ત થયો ગણાય.

શ્રી વિષ્ણુયાગને ક્ષેત્રે—

સંવત ૨૦૦૧માં તથા સં. ૨૦૦૬માં આણંદના ધોયા તળાવ ઉપરના આઝાદ ચોકમાં શ્રી વિષ્ણુયાગમાં તેઓએ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો અને રૂા. ૧૦૦૧) રોકડા ઉપરાંત દાન-દક્ષિણા વગેરેનું પણ ધાર્મિક કાર્ય કરીને સખાવત કરી, તથા ત્યાં રૂા. ૨૦૦૦)ને ખર્ચે ચોતરો પણ બંધાવ્યો છે.

ત્યાર પછી સં. ૨૦૧૪માં શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, ચરાડવા (હળવદ થઇને) માં દશેરાના શ્રી વિષ્ણુયાગ પ્રસંગે રૂા. ૪૦૦૦)નું થએલ તમામ

ખર્ચ આપ્યું. આ વખતે ચરાડવા મંદિરના મહંત પ. પૂ સ ગુ. ધર્મવિદ્યા ભાસ્કર, સંતભૂષણ, અનન્ય શ્રદ્ધાન્વિત, શ્રીજીના લાડીલા, તપસ્વી શાસ્ત્રી સ્વામી શ્રી ગોપાળચરણદાસજીનો તેઓને સારો સંસર્ગ થયો, અને તેઓથી પોતે આકર્ષાયા. તેઓની ધાર્મિક ભાવનામાં આથી સારો એવો વધારો થયો અને યજ્ઞ મંડપમાં જ તેઓને શ્રીજી મહારાજનાં પ્રત્યક્ષ અલૌકિક દર્શન થયાં. અને મંદિરમાં શ્રી ઘનશ્યામ મહારાજની પ્રતિમાની સામેજ મનની શંકાનું સમાધાન થતાં યજ્ઞ કાર્ય ઘણા આનંદની પરિપૂર્ણ થએલું. આવા બ્રહ્મનિષ્ઠ અને કલ્પવૃક્ષ તુલ્ય સંતો પણ શ્રી સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં પ્રગટ છે અને તેઓના કૃપા-કટાક્ષથી ભગવાનની સેવામાં મુમુક્ષુઓ ભળે છે, તેની આ પ્રસંગથી ખાત્રી થાય છે. આ અવસરે કથામૃતનું પાન સ. ગુ. પુરાણી સ્વામી શ્રી દેવનંદનદાસજી તથા સ. ગુ. પુરાણી સ્વામિ શ્રી માધવચરણદાસજીએ અત્યંત ભાવપુર્વક તેઓની પ્રાસાદિક વાણીમાં કરાવેલું. સ્વામી શ્રી રામચરણદાસજી તથા સ્વામી શ્રી ભુદરચરણદાસજી કોઠારી, તેમજ પુજારી શ્રી હરિપ્રિયદાસજી તથા શ્રી પ્રાણવલ્લભદાસજીએ ઠાકોરજીને અપુર્વ શણગાર સજાવીને સેવા દર્શનનો સારો લાભ આપ્યો હતો. વળી તે સમયે આણંદના શ્રી પુંજાભાઇ ડાહ્યાભાઇ પટેલ તેમ જ બીજા દેશ દેશાવરેથી આવેલા સત્સંગી સદ્‌ગૃહસ્થોએ પણ યજ્ઞ કાર્યને શોભાવવામાં અને સાથ સહકાર આપવામાં સારો એવો ફાળો આપ્યો હતો.

સં. ૨૦૧૫માં અને સં. ૨૦૧૬માં પણ ચરાડવા ધામે શ્રી વિષ્ણુયાગો કર્યા. તે સમયે પ. પુ. તપસ્વી બ્રહ્મનિષ્ટ સ. ગુ. શ્રી કુંજવિહારી દાસજી સ્વામીના સાન્નિધ્યમાં શ્રી વિષ્ણુયાગનું કાર્ય, આનંદપૂર્વક શ્રીજીની કૃપાથી સાંગોપાંગ પુર્ણતાને પામ્યું હતું. તેમાં થએલા ખર્ચની રકેમ આપીને ત્યાંની ગૌશાળા તેઓની દેખરેખ નીચે થઇ અને ઉદ્‌ઘાટન ધ. ધુ. ધર્મમાર્તન્ડ આચાર્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી દેવેન્દ્રપ્રસાદજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી તેમજ તેઓની સંમતિથી આણંદના ઠક્કર મુળજીભાઈ હરજીવનદાસના ચિ. બાબુભાઇના વરદ હસ્તે કરાવ્યું હતું તે સમયે આણંદના હરિભકતો ઠક્કર મણીભાઇ રૂગનાથ ભાઇ, ઠકકર રમણભાઈ ગાંડાલાલ, પટેલ પ્રભુદાસ શંકરભાઈ, પટેલ ભાઇલાલભાઇ, ડાહ્યાભાઇ, પટેલ છગનલાલ કાળિદાસ વગેરેએ પણ સારો સાથ સહકાર આપીને ઉત્સાહપુર્વક કામ કર્યું હતું, ગૌશાળાના આ કાર્ય પ્રસંગે બીજા દાતાઓની પેઠે રૂા. ૩૧૦૦) આપીને શ્રી ગોરધનભાઇએ પોતાના કિંમતી સમયનો ભોગ આપીને તેઓ અવાર નવાર ચરા-

ડવા જઇને યોગ્ય સુચનો પણ રસ પુર્વક કરતા, તથા પાર્ષદ જેઠા ભગતે ગૌશાળાની સારી સેવા કરી હતી, તે ભુલાય એમ નથી.

મંદિર-મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠાદ—

સં. ૨૦૦૪માં આણંદમાં શ્રી ગણપતિનું મંદિર,ને લોટેશ્વર મહાદેવ બંધાવવામાં રૂા. ૨૦૦૦)ની સહાય કરી હતી અને સં. ૨૦૦૭ માં શ્રી ગણપતિજીની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા સમયે પણ રૂા. ૧૦૦૦)ની ધાર્મિક ક્રિયાને અંગે પુષ્પાંજલી રૂપ સેવા કરી હતી.

શ્રી કૈલાસ-અલમોડા-નિવાસી શ્રી નારાયણસ્વામીની જન્મજયંતી વલ્લભ વિદ્યાનગરમાં ઉજવાઈ તે પ્રસંગે શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસના મંદિરનો ઉદ્ઘાટન વિધિ (ઇ. સ ૧૯૫૮) પણ થયો હતો. તે અવશરે લગભગ રૂા. ૩૦૦૦) જેટલી મદદ વગેરે કરીને સારો એવો સાથ આપ્યો હતો.

જન સેવાનાં કાર્ય-

આણંદના શ્રી રામકૃષ્ણ સેવા મંડળમાં દરદીઓની સગવડને માટે એમ્બ્યુલન્સકાર (મોટર ગાડી) તેમનાં પત્ની અ. સૌ કમળાબેન દ્વારા ભેટ આપી છે. તેમના પુત્રો ભાઈ સુરેન્દ્રકુમાદ, ભુપેન્દ્રકુમાર, તથા હરિકૃષ્ણ અને પુત્રી સવિતા બહેન પણ સેવા કાર્ય તથા સત્સંગમાં ભાગ લે છે, આણંદમાં સં. ૨૦૧૪માં થયેલા નેત્રયજ્ઞમાં આર્થિક સહાય આપીને તેમ જ ઉઘરાણામાં પણ તન મનથી સારી એવી મદદ ઉત્સાહપુર્વક કરેલી આણંદમાં પારાયણ પ્રસંગે પણ સં. ૨૦૧૬માં રૂા. ૩૦૦૦)ની સખાવત કરેલી શ્રી. શંભુ મહારાજે આણંદમાં શ્રી સત્યનારાયણની બૃહદ કથા કરેલી, તે પ્રસંગે પણ રૂા. ૧૦૦૦)થી તેઓએ જન સેવા કરેલી.

વિદ્યાક્ષેત્રે-

આણંદની પાયોનિયર હાઇસ્કૂલને રૂા. ૧૦૦૦)નું સાત્વિક દાન તેઓએ કરેલું છે. ઉપરાંત એંજિનિયરીંગ કોલેજ, વલ્લભવિદ્યાનગરમાં ભણતાં વિદ્યાર્થીઓને પુસ્તકો માટે રૂા. ૨૫૦૦)નો રકમ ભેટ કરી છે. સાથે સાથે દર વરસે ગરીબ વિદ્યાર્થીને ફી વગેરે આપીને મદદરૂપ થવાની વૃત્તિ પણ તેઓએ ચાલુ રાખી છે. આ ઉપરાંત પણ પ્રસંગોચિત કાર્યો તેઓને હાથે થયાં છે, તે સર્વનો વિસ્તાર નહિ કરતાં ટુંકમાં જ આ જીવન પરિચય આપ્યો છે.

આમ વિવિધ ક્ષેત્રે પોતાની આવકમાંથી ધનનો પ્રવાહ વહેવડાવ્યા પછી આ સદ્ગ્રંથ "શ્રી બ્રહ્મસંહિતા'ને પ્રકટ કરવામાં પણ તેઓએ રૂા. ૩૦૦૦) જેટલી સારી એવી સહાય કરી છે, અને આ, ગ્રંથને અસ્તિત્વમાં લાવીને પ. પુ સદ્ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી જેવા સત્પુરુના ગુણગ્રાહી થવામાં મદદરૂપ થઇને અને સૌને સાત્વિક જીવનચરિત્રનો પરિચય કરાવીને તથા શ્રીજી મહારાજની તીવ્રેચ્છાની પારતૃપ્તિ કરીને ભગવાનનો અનહદ રાજીપો મેળવવામાં ભાગ્યવાન થયા છે.

આવાં અનેક સેવાનાં કાર્યો કરવાની શ્રી ઘનશ્યામ મહારાજ તેઓને શકિત અર્પે એજ અભ્યર્થના. ઇત્યોમ.

ઘોરીફળીઉં,
આણંદ

પૌષ, કૃષ્ણ પંચમી, સં. ૨૦૧૭

કવિકુળ પરિચય કાવ્ય

ઝુલણા છંદ

જ્ઞાતિ ચારણ ઓડક હૈ રતનું મૂળી મધ્ય ભયે ઝાલાવાર મેંજી,
કવિ જન્મ ધર્યો બનાભાઇ ધીરે, પીછેં આયે હૈ દેશ હાલારમેંજી,
ભાઈ જામ વિભાજી કી પૂર્ણકૃપા, પાયે ગ્રાસ રાજવડ ગામમેંજી,
કવિ ભીમજી 'કૃષ્ણબટે' હરિધામ, રચિ ગયે શ્રીજીક ધામમેંજી,

૧

શ્રી ઝાલાવાડ પ્રદેશમાં મૂળી નિવાસી ગઢવી બનાભાઇ રત્નું નેં ધીરે રાજ્યકવિ શ્રી ભીમજીભાઇ જન્મ લઇ, હાલાર પ્રદેશમાં પોતાના મોશાળના ગામ કાલાવડમાં આવી વસ્યા, જામનગરના મર્હુમ જામશ્રી વિભાજી સાહેબની સંપુર્ણ કૃપાથી તેઓ રાજવડ નામનું ગામ પ્રાપ્ત કરી જામનગરના રાજકવિ થયા, અને (કૃષ્ણબટ) કાલાવડમાં શ્રીહરિશ્રીનું (સ્વામિનારાયણનું) મંદિર ચણાવી અક્ષર નિવાસી થયા.
(જન્મ મુળી સં.—૧૯૦૭—અક્ષર નિવાસ કાલાવડ સં. ૧૯૫૭)

(ગોકુલ મધ્યે ગોસ્વામી શ્રીગોપીનાથજી મહારાજ)

(ગોકુલ મધ્યે ગોસ્વામી શ્રીગોપીનાથજી મહારાજ)

(ગોકુલ મધ્યે ગોસ્વામી શ્રીકૃષ્ણદાસજી મહારાજ)